

②

(69) 884

2/

K34/82

H. M. Mohlabe

$\frac{1}{7} \frac{3}{7}$

The
LINCOLN
Linen

WRITING PAD

97 sheets.

844⁶⁹

K34/82

103

moithankana, ba mogapeletša gore a yo tšea
ngwana wa malome wa gagwe, kemoka
a gana ba molesetša a le bjalo. Bana ba
pele ba baithankana ba gana go tšea
ga malome a bona, bare re tšea
thedi.

Bjalo ka Ntolo Masimuni, a gana go tšea
a mosadi ga malome wa gagwe, are ke
ngaitšedi yaka. Batswadi ba bona gore tu-
ba e yo balaya bo maloko, kemoka ba bola-
bola le morutho gore a yo tšea mosadi
ga malome wa gagwe. Morutho a kwa
molaō wa batswadi kemoka a ya a tšea
mosadi ga malome wa gagwe, ka ditšomo
tša go tšwa ngaitšedi.

Taba e e buima kudu ya gore ngwana
wa pele a ganne go tšea mosadi ga ma-
lome wa gagwe bjalo morutho a ya a tšea
mosadi. Kgantšhe go kaone ge ba ile banapa
ba lesetša, bjalo ba tšita go lesetša ka
baka la gore le loko le kahwa. Lega ele
ngwana wa malome wa bona, a ka tšea
a ba yo mogolo ka baka la gore a tšea
kemoratho.

Moratho wa Ntholo e be e le Pamosa
 ke yema yo we a goya a tšea mosadi
 ya malome wa gagwe. Bjalé molaō o
 mogolwane o swanetšē go alafa mosadi
 pele, moratho a kgone a tšena ~~kwangwa-~~
 kong wa mosadi. Ntholo a kwana le
 taba e we ya go alafa, a robala le mo-
 sethana, ke moka moratho a kgona
 a robala naē.

Ntholo o lebetšē lentšu tela la gore
 ke kgaitšedi ya gagwe. Ba golo golo ba
 tšhulifile, bare, moyolo a lafē gore mos-
 adi a seke a bēlēga bana ba ditšela
 kguntšhe ba dirēla gore mosadi a moyolo a
 dirē ngwana mola mosadi. Ge aite a
 bēlēga ngwana wa motšhankana, ba
 tšebēla pelo gore wa ketsā le ge a tšē-
 re mohuta o tšele, molaō o dirile
 ka dipelong tša bōna ba tšeba gore ngo-
 ũi ke ngwana wa malome.

Ngwana yowe o tla fel mola bana ba
 moyolo ba ba tšhankana ke moka bakwa,
 gore lapa la gotia go šale la motšhala wa
 gagwe. Bana ba ba tšehana bōna ba

maphelêla.

Mosadi yowe wa moratho barego Ke Mpho-
ko a ima a bêtêga ngwana wa molthanka-
na wa goswana le yêna Ntholo, tala ya
gathibêla monna ge ngwana a swana le
monna yo mongwe, ke mota ba bolêla gore
o moabetsihê ka morithi. Mosadi wa mogo-
lwane a bêtêga bana ba batlhankana ba
ehwa empa gele bana ba busehana bôna
baphela.

Batwadi ba na le lefufa la gore leloko
lešele la sete la ba moabetsi e le gore
ngwana wa Kgaitšedi ya bôna o gôna.
Moratho wa Ntholo a hwa, ke mota a ũula
a šegêla mosadi wa moratho, o lebetšê gore
ke Kgaitšedi ya gagwe, batwadi ba napa ba
Thaba Kudu, empa le ga gole bjalo ga gwaka
gwa Thusa seto, ka gobane yêna Mukôšê
mosadi wa Ntholo o motšere ka dikgomo
ka Kgaitšedi ya gagwe yo mogolo, e fêla
ke yêna yo mogolo, bogolo bja gagwe a
balaya ka gore mosadi a sete a ba le ba-
na ba batlhankana, ka gobane lapa ga leze
na moabetsi a batlhankana a tala.

Taba ya bobedi gape goimela golomeng ka
goba bana ba moratho ba swanetše gošala
bana ba mogolo ka nThago. Ka motšwa o we
difeka diagana, ka gobane mosadi yo wa
malome wa gagwe ke mosadi yo mogolo leho-
no ke setšgopa molora ka baka la go guma
ke gothēa ke mogolo. Bjalo pele ga gore Ma-
Koše a dirē mapoto a go lumisa bana ba
motše ku motšha, ba etšhā Mphoko gore a dirē
a gagwe ka sephixiny, ga a lumise bana
ba gagwe, ge yala magathā mogolo a šala
a dira e be eke gore bāna ba lumile kyuleko
wa ba iša moanō.

Ke motšwa o we se bolēago gore ke gofema-
la bana ba mogolo, ka goiale mowe bana
ba mogolwane ba swanetše gofemegēlwa
ka gore bana ba moratho ba šetše ba llē
motšhatšha. M. mago manna o swanetše go
nyatša nywana wa kgutšedi ya gagwe, ge
a sa mosware ga botše, gwašla gware moudi
yo we wa lelōko le šele, a swara motšgolo
ga botše, gōna go tšaba kaone. Ka baka la
gore a tšha motšwela ba tšhoko ka baka la gala
ka ga mosadi.

Matshubeng o ile a lesetša go tšea motswala wa gagwe ka banna la go tšhuba boloi. Mmagwe yêna a bolêla gore ngwana yo waka o swanetšê go tšea ngwana wa Kgaitšedi yaka papago moogama a re, gu yodisêge, ke ngwana waka ga Ke-rute gore a boêlê a tšee Kgorong ya ga Popêla. Ke moka papagwe a motšêiša mosadi ga Blolapo ke batho ba šele kudu.

Matshubeng ke moja lefa la Kgôrô ya ga Mohlabe. Tabu ya gadisa gore papagwe a gane, ke e, ba ile ba tšea mosadi mowe ga malome wa gagwe ga Popêla ditgomo tša go tšea mosadi yo we e le ditgomo tša go ntšha ke setšhaba. Leina la mosadi bure ke Nkonyane, a yo a pea ga ratgadi wa gagwe Maphefo.

Ba nyala mosadi, ke moka gwa fêla, bjalo mmago mosadi a dira phufutšâ, ka yôna o nyaka gobolaya monna wa gagwe gore a šale a dutšê le moratšho. Monna wa mosadi yo we ke Mantgalethana bjalo moratšho ke lepedi leina la mosadi yo we wa magadi ke Maphefo.

844

K34/82

108

Monna a tšogela modirong wa gagwe, ke moka mosadi a šala a Dhotla mapoto a we, ke moka a tšhela pitšana a e bea morututung, gore ge monna a fišha a ehwetšane, a tloga a ya mašomong, moredi a ya morogong. Monna ge a boya a hwetšana pitšana e tokamile godimu ga morutu, ke moka a tšea segō a kga a nwa, gwa šala e le letēka, a tšwa a ba a robetšē kgorong.

Moredie ge a fišha ke moka a bena ka ngwathong le yēna a e bōna e le letēka bjalo polēlo e re letēka a le na mong, ke moka le yēna a kga a nwa. Ka morago mma gwe a fišha, a butšisa moredie gore afa a wa nwa mapōlo a, a re ke hwetšane pa pe a nwele le nna ka ga ka nwa, bjalo mosadi a re go moredie o ntobišetšang, yaba o nwele.

Sepedi o be a kgethile mogatšā mogolo, lehošo moratšo o kwane le mosadi gore a re bolaē monna a e tla šala a dutšika ba bedi, mosadi ke setšela a nwa anō, ke moka a diša bjalo a bolaya le mo

redi wa gagwe, papagwe ge a t̄habēga
 a babja ke moka le yēna a t̄habēga. Se-
 t̄hare se we a goba a t̄hebe ebe e le se-
 t̄hare sa mot̄warēlo, bjalo ba hwa lehu ka
 letee, lehula sehuba se segolo. Mosadi a
 ya a hwa a le bogadi, monna a mikile gwa-
 re gohwa papagwe, ba salla bello ke moka mo-
 redi e a molat̄ela.

Bjalo papago Mat̄hubeng are goba ga Pō-
 pēla a rieng dingameng ro kwa lehu lanw-
 na wa lena. Ba ga Pōpēla bjalo ka
 ge ba t̄eba ba gana, bjalo papa Mat̄huben-
g a t̄lala ke pelo, are, le ge seema se
 bolēla gore, lehu a bat̄hale, le hononna
 ke swamet̄e go t̄hala lehu. A Poga a
 f̄litha ga Pōpēla are ke nyaka dingomo
 t̄a ka.

Ba ga Pōpēla ba bule t̄šana ke moka
 ba mofa dingomo t̄a gagwe. Ditaba
 t̄a f̄ēla die t̄a mowe, ke ge ba t̄ea
 dingomo t̄ēwe ba yo t̄ea mosadi yowe
Tpe ngwana Molapo. Bjalo mosadi yo
 a bēlēga ngwana wa mol̄thana
 ka ot̄e, a hwa ngwana a ōla gamō,

le papago mothamkama le papago Mathou-
benq. Bjalo ngwana gwašula e le moja
lefa, fela molaš o bolēla gore ngwana o
swanetšē go tšea moradi ga Pōpōa etle
e be yēna setima mollō, eseng gore a
yo tšea moradi ga malome wa gagwe ga
molapo a ka foya a tšea e mpa e ka
sehe a ba mohumagadi. Ke lebaka le
le nqwe la go sinya sethwalano la boloi
Kemoka.

Gobjalo ka bošeka le bjona bothibēla
gore mollogolo a seke a ya a tšea mo-
radi ga malome wa gagwe ka gobane
lešeka le bitšwa gore ke monošla, mono-
šla ke gore mpa. Kudu kudu ke di-
noga ka gobane ba loma motho a fole,
gofola ga utšhe e sege ba gapēla mēnō
ga gagwe ba a-lafa molumiwa ka o-
na.

Masoke, mogolo wa gagwe ke Polobe bja-
nto Polobe a hwa a sešū a tšea moradi.
Polobe o be a swanetšē go tšea moradi
ga malome wa gagwe ga Saai, Mabaka
la gore o huile, gošetšē ba-tšho Masoke

Marunthwane le Dikolane. Monago bāna o be a tšere ke mosadi bjalo mosadi a bēlēga ngwana wa mōthantšana ka otee tee bjalo ngwana a hwa, ke moka thuri gwa šala ya basetšana. Ke ge tšho-pha dikgomo tša baredi ba gagwe a yo tšea monago Polobe yo we leina la gagwe elego Mpja.

Mpja ke ge a fitšha a bēlēga bana ba ba ngwadilwego ka godumu le ngwana wa mosešana ka otee. Dikgomo tša mōgkolo yo we mōgkolo wa bōna tša šala disa dutš; ke moka a ntšha dikgomo tše di-ngwē a tšea Polobe mosadi Masegabu ngwana Mašilu.

Ke monago ga lehu la Polobe ke moka bure go Masoke o swanetše go tšea mosadi ga malome wa gagwe, bjalo a gana ka baka la gošeba gore ke mašeka. Ke ge batwadi ba gapeletšā moatho Marunthwane a yo tšea mosadi ga malome wa gagwe. Masoke a yo tšea mosadi wa lerato ga Pōpēla. Mosadi yowe wa lerato a fobēlēgela fase. Ke gore a fobēlēga bana ba

gagwe ba ehwa ba sale ka ngwanong, bamo-
raho ba phela.

Manna a kwa boithoko ka taba ya mohuta
o, ba tšwa bayu dingakeng, ke moka ditau-
la tšwa tša tša mmago mosogana tša
bolêla gore, bana ba hwa kabaka lapelaê-
lo ya mmago, ore ngwana wa mothoka
a nyaka gore e be moja lefa, o nyaka gore ba-
na ba moraho wa gago e be bona batla
gošela e bona baja lefa. Ka batla la gore
wêna, o ganne go tšea mosadi ga malo-
me wa gago. Ba nyaka gobona gore o tla
gola.

Ka gobane batho ba tšare ke gobane o
tshodile gore a seke a tšea mosadi ga
malome wa gagwe. Mola a tšee gama-
lome wa gagwe taba ya mohuta o nka
be e sogona. Manna a, go fitša
gae, a tšea motse wa gagwe, ke moka a-
ga gošele. Yaba ga go sa tšua selo
mosadi e fedile teng, a ya a bêtêga
ngwana wa mosetšana ka o tšee yaba
ke moka mosadi a sa bêtêga lapagwa
tša la moraho.

844

K34/82

113

S/4. Mosadi wa gošēišwa a ka šupriwa ka
morago ga peno ya gagwe.

Tapago morogana a ka šupa morwa wa
gagwe mosadi yo mogolo ka morago ga
šetšē a bikile. Kudu e le gore go a tšija
gore mosadi yo we a motšego ka dikgomo
tšā go motšišā ke yēna mosadi yo mago-
lo. Bjalo ka goriale mowe bu mošupa gore
busadi ka moka batle bu tšebe gore mosadi
yo mogolo ke yo.

Yo tšišā morwa mosadi bu motšišā gatee,
ke moka, mosadi wa bobedi a ka tšā ka ma-
tla a gagwe. Monna le ge a ka fo tšā
mosadi wa gagwe, ka matla a gagwe bja-
lo mosadi yo we ya ke ngwana wa matšo
yo a bolegetego, a swana matwala wa
gagwe ka matšwa wa molaō, mosadi yo
we, matwala wa gagwe o swanetšē go
monyaka kudu ka goriale mowe o swanetšē
go mogodisā.

Bjalo ka Nkgwediseng Masilu, parapwe
oile a hwa e sale ngwana e mpa tšigaitšē
di ya gagwe a šetšē a nyetšē, mosadi a bōna
gore dikgomo die a hwa, bjalo gwa ba gōna

le monna yo mongwe wa ga Mongale e le tšhswana a sena ditgomo, batwadi ba gagē ba ya ba adima ditgomo ga Masilu, Masilu are golukile boya kgomo ke babaya kgomo, a badima ditgomo, ke moka batšēša Matlala mosadi.

Mosadi yo we wa Matlala bare ke Mafiri ngwana Maebane. Mosadi are gofitlha a ēma lebaka le le telele a sa imi, bjalo Nkgwediseng a ba a gola a ba monna. Ditgomo tša gore a tšee mosadi tša tšhswana. Matlala ke tšhswana e šu a bone ditgomo. Molaō wa ditgomo tša go adima, diadingwela ga tšea mosadi, ke gore, mosadi yo we o swanetsē gore a bēlēgē ngwana wa mosetsana ke moka a nyadiwe ba kgone ba boetša ditgomo ga mong wa tšona.

Mosadi wa Matlala a bēlēga ngwana wa mosetsana, ngwana e sale yo monyana. Bjalo mosogana a ya matšhweneng a šoma, a rena ditgomo. E le greegae o šile kgomo ya gagwe ya matšhweneng e na le manamane a marasa. Monna yo we

Nkgwediseng a šoma senna, He moka a nyala mosadi wa gagwe ka dingomo tša gošwa maatla a gagwe.

Mosadi a bitšwa, a fitšha a swana matwala wa gagwe ka mkgwa wamolaō, mosadi yo we bare He Matšapeng ngwana Seerane. A bōlēga ngwana, He moka matwala wa gagwe are o moitha tšela tša gagwe dipitšā. Mosadi a gana are nna ko apēla mang, nna He tla fo apea ga na molapeng keno mna.

Mosadi a pea mowe rapeng la matwala wa gagwe go fitšhela a eba le bana ba bararo, a swere matwala wa gagwe ka molaō. Ka morago moredi wa Matšala a nyadiwa, He moka, a tšhophā dingomo a difa ba ga Mašilu bjalo mkgokholo are go morwa wa gagwe, wa bōna ngwanaka dingomo šedi, He tšela tša gonyala kgaitšedi ya gagwe.

Ka goiale mowe He gafa tšona gore o tšee mosadi, yo we elego mgadibo wa kgaitšedi ya gagwe. Mosadi o be a swana le kgaitšedi ya manna wa gagwe ka molaō, bjalo

844

K34/82

116

m mago Nkgwediseng a bitša moredi wa ga-
gwe ga mōgō le ba leloko go ba tšibiša
gore, o fa morwae ditšgamo tša gore a yo
tšea moadi ka tšona.

Moadi yo we a go motšea ka ditšgamo tša
maatla a gagwe, ke Hgoši; ka moka a ba
swara ka molaō. Bjalo ge ba diile are
go bōna a ke le bitšētšē selo, ke le bitšē
tša gore ditšgamo tša Hgaitšedi ya gugē
šedi, diile tša a-dima ke monna wa
ga Mongale le hono a dibuisitšē, Hago-
riale mowe ke digalēla morwa wa
ka gore a tšee moadi ka tšona, Hago-
bane yo moadi o matšere ka ditšgamo
tša maatla a gwē.

Ka moka baile ba tšabēla taba e we,
moredi wa motšgokolo yo we are, leswanetše
go tšhentšha ditšgamo le re, ditšgamo tšewe
tša maatla a gagwe le morupe tšē, bjalo
tšela tša go tšea nna ebe tšewe ditšere
go moadi yo. Ke rialo ka gore yo e bemo-
gadibo waka, motšgokolo are le nna ditšgopolo
yaka e bjalo ka gobane o tšwalatšwe
bogoši.

Ba dira ka mokgwa o we ka gobōna
 ka mokgwa o a ba tawerego ka ōna, ke
 moka ba fetola dikgomo tša maatla e
 morwae, ba dira gore tšona tša maatla
 a morwa ke tšē, bjalo tšela tša go tšea
 moadi ke tša go fwa ke motswadi; ke
 moka moadi wa pele yaba moja lefa ka
 baka la mokgwa wa gagwe.

Monna a tšea dikgomo tša gagwe, a ya
 a tšea moadi wa maatla a gagwe. Ba-
 lo ge a bitile moadi yo we wa babedi,
 ke moka ba tšibisa morwa gore wa bō-
 na ngwana, ona le basadi ba babedi,
 bjalo lehoŋo re nyaka go go tšupa
 mmago, mmago ke moadi yo wa pele
 ka baka la gore re go tšišitšē ka dikgomo
 tša maatla a rena. Ke moka moadi ana-
 pa a ba yo mogolo ka baka la boetwa
 rō bja gagwe.

Mola ba seke ba fetolanya dikgomo ba
 ē ba tšee moadi yo we ka dikgomo tša
 batwadi ebe ele moka moadi yo we o be
 a tšilo feta moadi wa pele ka baka la
 dikgomo tša go tšiša.

55. Mosadi wa go tšheisa He papa.

Papago mosogana a kuba modidi a tšho-
ka di kgomo tša go tšheisa morwa wa ga-
gwe, yaba papago mosogana o nthe di-
kgomo tše pedi goba tše thuro, He moka
a ditšea a dife morwa wa gagwe gore
a tšee mosadi ka tšona. He moka bu lo-
ša mosadi, He moka ba tšea kgomo tšewe
ba ya ba tšhega mošidi ka tšona, mosogu-
na a bōna gore papagwe ana di kgomo
tša go motšheisa.

he go papago mosogana a ka fontha
kgomo ka e tee, o tšatšele molaō,
kgomo e la e tee, ya go tšwa ga papagwe
he yōna e we e tla diugo gore mosadi
a gole. Ya go kgathalege le go morwa
wa gagwe a ile a nthea di kgomo tše di-
ntši tša go fetsa mosadi, di kgomo tšela
tša morwa, di mitšitšhe ke e la a gofa
ke papagwe.

Mosadi yo we baka seme bare, morwa
wa gagwe o motšere ka maadla a ga-
gwe, a nthe bu tšere o tšheisa ke pa-
pagwe. Ka lona baka la kgomo e la

e tee. Ke batho ba buntzi' ba ba tšego basadi ba bōna ka maatla a bōna, Kemoka ka morago goba ke mosadi wa bobedi goba wa boraro, Ke moka bathwadi ba Thopola Kgomo, ba mofa ge a nyala mosadi wa bobedi goba wa boraro, Ke moka mosadi a tle a go tšele basadi Kamoka, ka baka la Kgomo ya go tšwa bathwadi.

Bjalo ka Makhine Thobetane, bathwadi ba gagwe e be ba tšoka le Kgomo le ka e tee. Monna a ba a gola a banna, Ke moka, morogana a be a ile a tšisa dikgomo tša ~~ga Makhine~~ Ke moka ba mofa Kgomo, Kgomo ya tšwala mowe ebago ya tšisa dikgomo tše diphetšego menwana e medi.

Ke moka a tšisa mosadi dilo Kamoka tša go tšisa tša tšwa yēna, le mabotšō ka moka, ka moka le meluwana ya go nyala. Mosadi yo we bare ke Mattha ke ngwana hewe, bjalo mosadi yo we bathwadi a baka ba tšentšha le tšogō la go tšusa morwa wa bōna, a sekgale ke baka la bodidi.

Dipelo tša bathwadi dibalhofo ge bukare, ge morwa wa bōna u tšea mosadi ba seke ba ntšha selo, le mosadi bu tšhuba go moledisa. Bjalo mosadi yo we Muthano, ge u diru phōō muthu la wa gagwe a se ke a mongula ke mōna mosadi wa bu roya, o bu bōtšhe ge a sena muthwala wa gagwe, u bile u e tula.

Mosadi o bolēla ka mōngwa o we a kwa la, ka gobame, mōthung u nyadiwago u ka a bōna mogadibo wa gagwe u felegetšā dikgomo tša go monyula. Ka gobame mōtho ge a nyadiwa ka dikgomo tša go tšwa mōtho, yēna mamuwi wa dikgomo ke yēna yo we u swanetsēyo goya le dikgomo.

Ge banyadi ba kaya bu pūliwa kemo-
na, ba ntšha mamuwi wa dikgomo, bise
lešū lebella yēna, ke mō we batho bu
yago ba tšeba gore nywana wa sena o
na le mogadibo wa gagwe. Ge baile bu
bōna banyadi ba banna fēla, mowe bu
tšeba gore dikgomo a dina mamuwi.

844

121

Mosadi yo we Matlhako a seke a kwana le matwala wa gagwe, eke ke mogudikane ne le mogudikane. Bjalo batwadi ba mosogana ba kyagana le ngwetš, a e tšê la tšê gagwe. Ka ngwaga o olutelayo gwebu ngwaga wa molaô, ba budiša mabêlê. Mabêlê le ku nobušša ba bangwe ba seke ba budiša.

Matwadi ba Matlhako dipelo tšê bōna dibe dike botlhoko kudu, ka go tšhoka kgomo ya gofa morwa wa bōna a tšê mosadi ka yōna. Ka bōna ngwaga o we ba rekışa mabêlê a bōna ba a reka ka kgomo, kgomo e we e ile ya ba tšhadi. Kgomo ya tšwala namune bjalo tšê bu pedi, morwa wa bōna o be a tšê ana le dingomo tšê dingwê, ke motu a tšê la ke kgopolo ya go tšê mosadi yo mangwêwa bobedi.

Matlhako le yēna o be a swaba kudu ka motšwa o we, mosadi wa gagwe a goba a tšhoile batwadi ba gagwe ka ōna. Bjalo a re go tšêla ke kgopolo ya go tšê mosadi wa bobedi, batwadi base

go morwa wa bōna, ^{K34/82} o swanetše go tēa
mosadi lapeng la serapa, ke moka mosogana
a dumêla.

Ke moka bathwadi baya ba loāa bathwadi
bu mōnopa ke moka bathwadi ba dumê-
la. Ke moka mosadi ke Mumogolo ke mo-
ka bathwadi bu ganywe bu motšā gore mo-
nna wa gago ke yala, bjalo ka gobane
buna ba ngale, ebe ba o hwa se we ba-
twadi ba motšago, a dumêla ke moka
ditaba tša fela.

Mong mosogana o be tšona le ditšomo tše
ditšhelêlago, bjalo ke moka bathwadi ba
mofa kgomo tše pedi, a ya a nyala mosu-
di. Ditšomo tše pedi tša godira lesome
bathwadi ba sešha le rana. Ke moka mo-
sogana a beka mosadi wa ganywe, a mo-
tentšha motšeng.

Ke moka bathwadi ba bitšā ba lelōko bu
bu botšā gore ka bana la go tšhika, morwa
wa rana o tšere mosadi ka kgomo ya
madišī, rana ya seke ya fumêla sebo.
Lehono re motšhētšē mosadi ke go ke
mmagwe, batho ka moka ba leboga bure le

844

K34/82

123

diri gabotse, ke moka mosadi a gola a ba yo
mogolo wa yola wa pele ka bana la dikgomo
tšepedi.

Mosadi yowe e ile yaba ngwana wa mo-
tho a tlhompha mutwala wa gagwe, ke
moka yaba le thabo, monna le yena a
rata kudu mosadi wa gotšiša ke ba-
twadi ba gagwe. Le gela mosadi a morwa-
na le mosadi wa pele e be go sena tšaba
ka bana la gore ke mosadi wa gotšiša
ke batwadi.

Gogola ga mosadi a sebaka la ngomo fêla
a owa pudi goba dipudi le nku goba dinku
dise gore mosadi a gale ge dilo tšewe di ile
tša ntšha ke batwadi ba moogana. Pupu-
yo moogana ga sena tšo sa gotšiša
morwa wa gagwe mosadi a ku leka ku
muutla gore a tšame a dina dilo
tša gotšiša morwa wa gagwe. Peloya
gagwe e botšoko o dira fêla ke bana la
bodidi, monna yo mongwe le yo manywe ora-
ta gore a tšise morwa wa gagwe mosadi
gore mosadi a tle a be yo mogolo mo
motšeng.

844

K34/82

124

Ka morago ga mo a motšeišitšhe mosadi
bjalo pelo ya gagwe etla wa, ke moka go-
fedile. Ge eka morogana o nyuka mosadi
yo monywe ke moka a ka mpa a e pōnēla
ka gobane mosadi wa gošeišwa o tšeišwa
gatee. Wa bōna ba motšeišwa ga bedi yo-
ba gararo, ke lehumo la ka lupeng la
morogana, ke gore o belege le dingui-
tšedi.

Mowe gōna ba ka motšeišwa busadi ba
golekana le dingaitšedi tša gagwe, ka
buta la gore kgaitšedi e ngwē le enywe
e nyuka magadibo wa gōna, mowe a tla-
tlayo a bea setswana sa gagwe ge a
e tšwa bogadi. Yu na mowe gore ga bu-
sadi ba gošeišwa ke pupuywe ba bubedi yo-
ba ba bararo, gore ga bōna moja lefa
ke mosadi wa pele, ka gobane ota tšea mo-
sadi ka dikyomo tša kgaitšedi ya gagwe yo
mogolo.

Ge kgaitšedi wa gagwe yo mogolo a
ka seke a lošwa ka pela, ba phakišwa
ba loša, moratho, ke moka ba monyala,
kgaitšedi ya gagwe a tšea dikyomo tšhe

844

K34/82

125

we a ya a tšea mosudi ka tšona, mosudi
 yo we a ka seke a tla u bu moja lefa, ka
 buku la gore ditšomo tšea yo monyana ditš-
 seke tšea fetu tšea yo mogolo. Golama-
 golo gu a nyetšwe ke mona bu tšea
 mosogana, ya gomutšhalege le ge a ka nne-
 tšana yole ana le bana, o tla bošela fise
 yole wa ditšomo tšea mogolo gwaba yena
 moja lefa.

herotse, moratšo a bu seke a ja kerō-
 tše peke ga mogolo wa ganywe. Tubu e ba
 e bolēla mabupi le ge golamiwa nywaga
 o moswa, bjalo ka ge mogolo a ka tloja a
 ya matšweny, ke mona moratšo a tšea ya,
 bjalo go fitšha gore golamiwa nywaga o
 moswa, ba swametšhe go tšea mogopo wa
 mogolo ke mona bu o tšala ka kerōtše
 ba kgona ba e fu moratšo a e ju kerotše
 la goloma.

Bjalo tubu e a e bolele fēla kubuka
 la goloma nywaga o moswa, e bolēla le
 mabupi le bana bu mosadi, mosetšana yo
 monyana a ka lošwa fēla ke mona monna
 wa ganywe a monyala, a fetšea, a ka seke

844

K34/82

126

a meka, pele ga gore go bikiwe mogolo pele molaô a o dumele, moratho a bekiwa kgosi ya šala e dutši lapeny la mmaywe, go bikiwa mogolo, moratho a bekiwa ka morago ga mogolo.

Le go bašhankana ba mosadi le bona ba bja lo, moratho a ka phakisa a bona dikyomo ke moka a tšea mosadi ka tšona, o tla fo monyala fela empa a ka seke a meka, go fihlela mogolo a beka mosadi wa gagwe pele a motšentšha motšeng, moratho a kgone a beka mosadi wa gagwe. Le moratho a bona gore mogolo una sa getšea ~~le~~ mosadi, gobe gale kaone ge a be a ile a tšea dikyomo tša gagwe a fa mogolo a tšea mosadi ka tšona, bogope bošale le moratho.

Ka bakka la gore a ka seke a beka mosadi, ka lona le bakka la goila ga gore moratho a ka seke a lomela mogolo lerōtše pele, ge a bona gore o tenwe ke bogope go kaone gore a dio tloga a yo dulca le mosadi wa gagwe ga gabo mosadi, mowe ga gona tabu goile ge a ka motšentšha ka motšeng.

844

K34/82

Papiso ya mabapi le busetsanu ba mosu-
di, Seja-baledi le madisēgo, bjalo se-
ja baledi ke mogolo wa madisēgo. Mosoga-
na yo Khama Mabakane a fiit̃ha a loša
Madisēgo, ~~ke~~ Khama ke yo mogolo mphašhō
wa gagwe ke le-dikwa, bjalo mosogana yo Mo-
tho Morei a fiit̃ha a loša mogolwane ke mo-
ka, Motho ke yo monyana mphašhō wa
gagwē ke legakwa.

Khama a phakisa a nyala mosadi wa
gagwe, o nyaka gobekha ka pela o Tennwe
ke bogopē, ba-gwēra ba gagwe kamoka
ba bikile bjalo yēna a fiit̃ha sala ke bo-
thaka a difele, ka morago ga mafeditšē
go nyala, a kgopela segō sa metsi, bare go
a kwala mosadi wa gagwe šo, bjalo sepela
o bitšū mogolo wa gagwe pela a tle a tšee
mosadi wa gagwe o kgone o beka mosadi
wago.

Motho o makgoweng, o sa duma go
šoma, tša bogopē e ša dimohene. Ke
maka a molata makgoweng, a fiit̃ha a
botšela naē, a se diakwala ke mmašwe
ke a tle mafelong ga kgwedi ke tša fiit̃ha

Ka mowe gae.

Masogana e a tšea ba-redi ba mosadi,
ele gore masogana a leloko ka letsee, ka
baka la gore ba yo phatlhagana ya ba seto
ka setee, ka baka la buredi ba mosadi yola
bjalo yola a tšego mogolo ke yêna yo mogolo
wa yola a tšego moratšo. Mafelong a Kgwe
Khuma a lebella gore mogolo wa gagwe o tla
fiitša, ke motu mogolo wa gagwe a seke a tla
gae.

Monna yo we wa ga Mabakane a tšha-
kana tšhōgō, a ya ga matšolo wa gagwe,
gore mpheng mosadi wa tša, ba ga matšolo wa
gagwe bare, mosadi wa gago a-re gume
naê šo, bjalo mogolo wa gago o kae, se-
pela o bitšā yêna a tle a beke mosadi
wa gagwe, o tla kgona o tšea mosadi
wa gago. Monna a guma a molata la bo-
bedi, a mōhwetsāna, a bolēla naê, moogya-
na a-re, go yêna ga senna papago mosadi
wa gago, sepela o ba botše ba gafe mo-
sadi wa gago, nna ke sa šona, mosadi
a ba bitšē bare, tla o beke, tšona ba
kōnang go dimu ga mosadi wa bōna.

844

K34/82

129

Khama a bōna gore Motho o gona
goboya gae, ke moka a napa le yēna
a nyaka modirō a sōma. Ngwaga ka
moka wa fēla, motho a sa sōma le yēna
Khama a dutšī setgaweng, bjalo gae ka
ngwaga wa bobedi a boyu gae, Khama
a šala matgaweng, ke moka Motho a fi-
lha a kgopēla sego sa metsi ke moka bu
mofa mosadi wa gagwe a betta. Khama
a kwa gore Motho o bikkile mosadi wa ga
gwe, le yēna a boyu gae, ke moka bu mo-
fa mosadi wa gagwe.

Ke nnete moratšo a ka sene a lomēla
moratšo ^{magolo} ^{zwe} wa gagwe le vōtse pele, bjalo le
tšōna ditgomo tša ^{magolo} ^{zwe} ba mosadi di-
bjalo, ditgomo tša mosadi wa pele ditšea
mojalefa ka gobane ke yēna kgaeli e kgolo
ya lapa lewe.

Gobjalo, bjalo kgaitšedi ya bōna Setimē-
la a tšea ditgomo tša go tšea Madišego a
tšea mosadi ka tšōna, ka gobane magolwane
wa Madišego a ka e phakisa a nyalwa,
ka mago a tšea tša magolwane a tšea mo-
sadi ka tšōna, mosadi yo magolo yaba

wa go tšeiwa ka ditšgomo tša mogalwane, yola a ba yo manyana.

Maforwane morwa wa gagwe ke Kokobetsa bjalo mokgalabje yo wa ga Iselane ebele modidi a sena kgomo ya go tšeiša morwa wa gagwe mosadi. Mmago Kokobetsa baile ba hwa e sale yo manyana bjalo a šia Kokobetsa le kgaitšedi ya gagwe Maleho. Ka bakka la go thoka ditšgomo tša go tšea mosadi a ba le yêna ka noši a se gêla mosadi wa mogalo.

Mosadi yo we wa mogalo bare ke Malekga-sala, bana ba we ba ditšhuwana balêla ke yêna, go fitšhêla ba gola mowe lapeny le we. Maleho a loša ke baga Komana ba manyala, ke moka papagwe a bôna gore a na mosadi, are e fêla e se gophe. Iša molaô o barego, ngwana wa pele wa moetsana ke mosadi wa gagwe, a tšea ditšgomo tša gonyala moredi wa gagwe a tšea mosadi ka tšona.

Ke moka, Kokobetsa a gola, a thoka ditšgomo tša go tšea mosadi, papagwe a le moga go tšea morwa wa gagwe a tšea motwenya, a

thōma mōkgwa godimū ga mosadi wa ga-
gê, ga mōgō le mašēmang. A diša mosadi
wa gagwe, ke mōka le mašēmang a bōna
dikgomo dija mabêlê ga gona tšwêlōgo
alifina.

Dilo tša molato a ba-rumi ba bolaya, kemo-
ka mongalabje yowe, a swasa Matlala Mo-
ngale a na le mosadi wa gagwe a molifiša
ka dikgomo tše nne, a diruwa, dikgomo tša
ga Masumu tša ja mabêlê a gagwe ke mōka
a ba lifiša ka kgomo le pudi le tšona a
seke a dibolaya. Ke mōka mongalabje a fo
dya bjalo go fitlhêla dikgomo dieba gōna
ke mōka tše dingwê tša twala gamōgō le
dipudi.

Kokobetha ebe eke pula mogopo, bjalo papa-
gwe, a bōna ga bathe gore morwa wa
gagwe mafelong o tla tswenya ka go tšama
a bula menqwaka ya batho, a dya gore
mosadi wa gagwe e be mōti gamōgō le
mašemo a gagwe, a owa aile a dya zelo
go fitlhêla dikgomo di tšala lešaka ke mōka
a ntšha a tšiša morwa wa gagwe mo-
sadi.

844

K34/82

132

A motšeiša mosadi ngwana Raganya bare
ke Matlale. Bjalo mosadi yo we bare ke
mosadi wa motšoti wa gae. Ke matla a se
sa bōna mosadi yo mongwē ka bama la gore
morwae le yēna o be a tšhabana le matlago-
wa. Gela papagwe a be ana le kgomo ya
matla a gagwe a tšee mosadi yo mongwē a
fe morwa wa gagwe, mosadi yo we e be e
tšilo ba yo mogolo ka gobane o tšewe tšadi-
kgomo tša matla a mongalabje, ka gobane mo-
sadi yo mongwe o ile a tšhoka a napa ba
moja lefa.

Le ge mosogana a ka šoma dikgomo tša
matla a gagwe a tšea mosadi, yare kowa
a yo nyala papagwe a mofa pudi goba pudi tšee
pedi, dilo tšee we ke motšha digole tšee dikgomo
ke tšee dikgolo ka gobane o file ke papago,
goba ke nku goba dintu tšee pedi go noba
bjalo. Mosadi yo we ba mitšha gore ke
mosadi wa go tšeišwa ke papa gagwe, kemo-
ka ke yo mogolo.

Ka morago ga mowe ge papagwe a ile a
hwetšana dikgomo o tla difa morwa waga-
gwe, gore ka dikgomo tšee di tšiba tšela wa

K34/82

gonyala moradi ka tšona bjalo ke gofa tša
maatla a ka.

S6. Motšišiwa molihomong o fo gola ka gološišiwa
fêla.

Taba e nqwe mabapi le go tšišiwa, papago,
morogana a ka kwana le batwadi ba mothe-
pa, ke moka ba fana mabotšō. Morogana a fo-
kwa ge papagwe a motšā gore o swanetšē go
tšea moradi yola, bjale ka yēna molhepa a
tlofo kwago batwadi ba papagwe ba bolēla gore
o swanetšē go tšea ke morwa motšētē. Ke
moka, bjalo kgale bana e be ba e kwa sewe
batwadi ba sebolēkago.

Taba ya mohuta owe, e fêla e kwala
kudu ge papago morogana a ka kwa bjalo
nywana a kwa ba motšā gore papago o ile
a iša mesebjana kowa, ka grialo mowe.
morwa wa gagwe o swanetšē go tšea mor-
adi yowe. Ka baka la mabotšō a papagwe le go-
ntšha mabotšō ele gore o be a dira kamakwa
owe ele gore kina ke la morwa wa gagwe gore
ke moradi wa morwa.

Bjalo papagwe a kwa, ele gore o na kgona
gološēšā morwa wa gagwe o be a zena kwaga.

844

134

K34/82

Bjalo morwa wa gagwe a šala a nyala mo-
sadi ka dikgomo tša maatla a gagwe, mo-
sadi yowe ke yo mogolo, ka baka la gore o ile
a lošetša ke papagwe. Dilo tšela tša mabo-
tšole malošō ke tšona tšewe didi tšego go
mosadi a gole.

Taba e e yago ya šita, ke ge papago
mozogana a ka loša mosadi ka leina la ga-
gwe, a ba a ntšha dikgamonyana tša gefe-
tšiša mosadi tša maatla a gagwe. Mosadi
yowe a ka seke a feta, mosadi wa morwa
wa gagwe wa go mōšea ka maatla a
gagwe. Ka gobane mosadi yowe batla mi-
tša ka gore ke mosadi wa go šia papa-
gwe.

Bu bolēla gore ke wa yo šia papagwe
ka baka la gore o ile a molōša ka leina
la gagwe. Bjalo ka goriale mowe ke se-
tšha morwa wa gagwe eke o mōšegētšē.
Kgantše a be a seša a metša a dula
le papago mozogana, ke baka la gološwa
lēla.

Bjalo, ka mokgalabje yo Patsi Mšūmu,
o ile a loša mosadi ga Magomane leina

le molōšwa ba ye ke M^{K34/82}otsahi, bjalo mosadi
 yo we, motgalabje, u molōša ka leina la
 gagwe. O be ana le basadi ba babedi ba
 gagwe bjalo yo we ebe e tlilo ba mosadi wa
 motkokotlō. Maina a basadi ke a: hekgowa
ngwana Ragunya, wa babedi Madgate nwa
 na Pōpēla.

hekgowa ke yēna mosadi yo mogolo, ku bu-
 ka la gore, batwadi ba ile ba motšiša yēna
 Bjalo mosadi yo we o be ana le morwa wa
 gagwe base ke Mokoma. Papago yēna a
 bwa a sešū a bese mosadi yo we ngwana
Ragomane. Motgalabje o be ana le ditgomo
 tšē phethago menwana e medi, kaba-
 ka la tlala ya baga matgato wa gagwe, ba ba
 ba gapa ditgomo tšē nne.

Ditgomo tšē we a tšāna tšā phōphēlwa, ba
 ile ba digapa ka gafēla ba dia bjalo ba eya
 ba bega gore mosadi wa lena wa šitega, ke
 mota ba ntšha kgomo, ngwaga wa tla bu dia
 bjalo. Bjalo papago Mokoma pele ga gore a
 kwē, a babja ke bolwetšī bja dišā, bjalo mo-
 sadi yo mogolo a ^{v.v.}šingwa go oka manna
 wagagwē.

844

K34/82

Mokgalabje a bōna ga bathe gore mosadi
 yo mogolo wa mošišingwa, ke mōka a tlogu a
 ya ga ngwana Pōpēla, yēna a laya deloya
 gagwe, are, sa gohwetšana o ēmē, a le
 na botlogēlo. Mokgalabje, a gapola a bōna
 gore mosadi yo mogolo a na taba naē, taba
 kgolo o rakisitšē fēla go šala a ja di-
 tlhapō. Ke mōka a bitša basadi ga mōgō le
 burwa ba gagwe le basadi ba we bachula-
 go kgaufi naē le banna ke mōka ba kgobakane
 ka lapeng le le nyana ka gobane
 molwetšī o ka galana.

A re kowa ba kgobakane, are gobōna le a
 bōna bašo ga mōgō a tenna basadi ba na di-
 lo ka mōka tšewe ekgō tšāta, ke tšā Mo-
 koma, bjalo gona le dikgomo ka mo šakeny
 ke kgomo tšē nne, ka goriale mowe, kgō-
 mo e gōna ya sethathana, bjalo kgomo e we
 ya sethole, ke e fa Hohlwane, ke ngwana
 wa Madigale, kgomo tšē tharo ke tšā
 Mokoma.

Ka mōgō ga taelo e we ya gagwe, ke
 mōka a tšā matšā a mabedi a bwa, o
 wēla ka lapeng la mosadi yo monyana ka

K34/82

baša la gore mosadi yo mogolo a ha a ba
lešedi.

Mokoma e be e sale yo monyana le yēna
Hohwane ga mōgō le yēna mosadi wa gošia
papago bōna. Dikgomo tšela tšero mo kgata-
bjē a gofa Mokoma tša hwa ka moka tša
la-tšela mong wa tšona. Bjalo kgomo e la
a gofa ngwana wa mosadi yo monyana ya
tšwala ya tšatšā lešuka. Ke moka a a dima
dikgomo tšē we a ya a fetišā mosadi wa
gošia papagwe ka tšona.

Mokoma a beka mosadi yo we wa gošia
papagwe. Ka meštha mosadi yo we a sa
kwane le monna wa gagwe, ba dula ba
ōma, bjalo mosadi ge a bolēla, a re nna
e be e le nna mogatšā papagwē, bjalo le
hono, o nolebella nna batteng sa gore a
tšee mong mong mosadi wa gagwē. E le
gore tabā e we ke nnete a se mosadi wa
gagwe ka gabane o lošitšwe ke papago mo-
sogana.

Mokoma a papa a tia ke mosadi ka the-
tšo, a senyake goya makgaweng, bjalo a
tšhoka mosadi a fadula le mosadi wa

gošia papagwe, mosadi a thōma golaola
 monna yo we ka molkywa o a ka kyonago, a
 maganethā ke gore a tšee mosadi yo magwe
 yo we e tlabago mong mosadi wa gagwe a tšee
 ga bōbe gore ge a ka tšea mosadi wa gagwe
 ke mōka mosadi e tliba yo monyana. Ke ba-
 ka la gore yēna o šia papago Mokama bjalo
 o filo dula nuē.

Nkadimeng ke kgaitšedi ya Mokama ke
 mōka a tšea, a tšea ke Mokama ka ba-
 ka la kgapelešo ya magwe, bjalo ke mo-
 ka ba mofa ditgomo tšea go tšea kgaitšedi
 di ya gagwe, a tšea mosadi ke tšea
 ngwana Raganya, a ba ka la ditgomo
 tšea go tšea kgaitšedi ya gagwe, mosadi
 a tšea a ba yo mogolo. Fēla le mela e
 motšee ka ditgomo tšea mušila a gagwe
 mosadi ebe e tšea naba yo mogolo, ka go-
 bane yola wa pele e be e se mosadi wa
 gagwe.

57. Mosadi le bōna ba tšea.

Mosadi a ka ba le bōna ba baseta-
 na fēla, bjalo baredi ba mosadi yo we
 ba nyadiwa. Ditgomo tšea bōna tšea fo ē

ma ka lešatta.

Papago bōna ona le tšwanelō go tšea
dikingomo tšā moredi wa pele a tšea moa-
di ka tšōna. Bjalo ka ge polēle e,
ngwana wa mošetana wa pele ke mo-
gatoa papagwe, ka gabane le ge a na le
mowa a ka fo tšea dikingomo a tšea
moadi wa gagwe ka tšōna. Tabane we
ba edira ka bongata.

Bjalo ka monna yo Ntšheng Shuai o ile
a tšea moadi wa gagwe Mapulaneng
bjalo moadi a fitlha a bēlega bana ba
busešana ka ba bedi, le molhankana
ka o tše. Moredi ga we wa gagwe wa
pele bare ke Mothoka bjalo a tšea ke
baga Mabekane, bjalo ke moka a tšea di-
kyomo tšā go tšwa yēna a tšea moadi
ka tšōna.

Mmago Mothoka o ile goba le bana ba we
ba bedi ke moka a hwa, gwašala papago
bōna. Bjalo moadi yo we wa go mo-
tšea a ēma le gathong la mōha. Manu-
wa wa dikingomo yo a bōna moadi we
we ke mmame, ka bakka la gore o duti

le papagwe, le yêna mosadi ge a môna
 ore nywanaka. Kganthe mola mosadi a
 be a sa tšea ke papagwe, ge a môna
 o be a swanetšê gore mogadibô e
 are mogadibô.

Bjalo ka goriale mowe, mamusi wa
 dikgomo a na lapa, ka goriale mowe, mowa
 wa gagwe a na sethe a tšea mosadi mowe
 lapeng la mosadi wa go tšeiwa ka dikgomo
 tšea go tšea mmagwe tšea fetu tšea tšea
 tšea mosadiywe. Ka gobane bana, ba swa-
 petšê gore mangolo, bala mmago bôna are
 mmame, taba e e thibêlago gore bana
 ba ku sethe ba tšea mosadi ke gore mma-
 go bôna ore go yêna mmame, mola eke
 ore mogadibô ebe batla tšea.

Bjalo bana ba Motho ge ba bôna mo-
 sadi yo we wa go tšeiwa ka dikgomo tšea
 gatšwa mmagô bôna, base sangadi bara ba
 basetšana, ba batlankana base malome.
 Ke bôna barwa ba mosadi yo we ba ka
 tšea go mosadi ke moka bana ba Motho-
 ka ba kgone ba hwetšana basadiywe
 ba bôna.

Moratho wa Mothoka le yēna a lošwa
 Ke moka ba manyala, bjalo papaywe a tšea
 mosadi ka dikgomo tša go manyala, morwa
 wa mokgalabje yo we e be e sale yomanya-
 na. Bjalo baredi ba gagwe bedi ga bōna
 ga bana ba gadibō, ka goriale mowe ba lebe-
 letšē basadi bawe ge ba tla bēlēga bana
 ba ba tlhankana, gore bana ba we ba tšee
 basadi, ba wa ba bōna le bōna ba ē ba tšee
 batwala ba bōna gobōna.

Ka molaō basadi ba we ge ba bēlēga ba-
 na e be ba swanetšē goba batwala ba
 bana ba Mothoka le moratho wa gagwe,
 le yēna Mothoka le moratho wa gagwe
 e be ba swanetšē gore bomogadibō bjalo
 a ba kgone ka gobane ba tšere ke papago
 bōna. Ka goriale mowe a ba sa babitšā
 gore bomogadibō, bare bo mmame. Bjalo
 ka goriale mowe molaō a o dumele gore
 morwa wa mamuwi a yo tšea mosadi ga
 mmame wa mmagwē.

Mosadi motlhomong a ka fiwa mosadi wa
 go tšeišwa, empa tšaba e e buima, fēla tšela
 e gōna ya gore mosadi a hwetšane mosadi wa

mohuta o we. Taba ya mohuta. ^{K34/82} e lithaga ga
golo ge ba ngwako o we baile ba hwa ka moka
monna le mosadi; bjalo yaba thari ya bona
ebe ele ya basetana.

Bjalo dikgomo tša goba nyala, diswanetwe
go lithakomelwa kudu. Motho a ke epea le
dikgomo, wa bona a pea le dikgomo ba ga-
boleleko la monna le šabetshe, bjalo batšo a ba
ke baehwa ka moka, ba ahwa ba bangwê
ba šala.

Bjalo ka Mabjale Mohlabe le mosadi
wa gagwe Mphišane. Mphišane o be
ana le bana ba basetana ka babedi
šela, Mabjale o be ana le ngwanabo
wa monna bare ke Joromia bjalo Mabja-
le le mosadi ba ahwa ba šia bana ba
bona e sale ba banyana, maina a bona
ke Ntšebu le Morobetsi.

Baredi ba we baditšwana balêlwa ke Ra-
ngwane wa bona, go fišhêla ba gola eba
ba methapa. Matšhinyane Maeng a fišha
a loša magalo Ntšebu, a monyala, dikgomo
tša fišha tša Tšena ka Kgôrô. Lapa a
leji le ngwê, lapa le we le dišabêla gobokê,

844

K34/82

143

la ba ga Mohlabe, ka morago ga moapho-
phêtošwe dikgomo tša go manyala. Ba re,
go moratšo wa moku, wa bōna lapa la mo-
golo wa gago lehwile, empa a lahwa seho
le swanetšwe go tšōwa, ka gabane o šile
baredi ba gagwe.

Dikgomo tšewe tša go nyala moredi wa
moku, molaudi yo mogolo ke mamwi wa
tšona, empa a ka seke a digapa aya a du-
la natšo bogadi. Ge ele morwa wa gagwe ye-
na a na lentšu le a ka lebolêlago, ke mešetši
fêla. Ge a bōna gore dikgomo tša ga-
gwe ba dija ka legano ditla tšhoka ma-
mwi wa tšona.

O bešeletša moradi wa gagwe, gore wa
bōna matgolo o hwile, bjalo dikgomo tšela
ka gogonyala ka tšona ba dija ka tša-
tša-mušī. Ka goriale mowe ga gona
morho yo a ka bolêlago ka ntle lewê-
na. Yo bjalo ka ge kgomo e ngwê e ile
ya hwa, ba swanetše go tšibiša mamwi
wa dikgomo, ke moka a filihê a tabotšê
gore ba swanetše go dira bjanyo habana
la kgomo e we ya gahwa.

K34/82

Go Kgaola ditshete ka mota Kgomo e swane
tšwe gore e sekiswê, ba seke ba ija ka
legano, ka bakka la gore go ka foga dipha-
panô, ka gore Kgomo yo lewa lapeng la
manq. Molaô wa ditgomo tšewe ke gore
go tšewe basadi, le ge go sena monna
yo a ka dulago nabô, mosadi a ke a eba
le topa monna yo mongwê a tla moutšwa
ka morago wa kwa ngwana alla.

Bjalo moKgalabjê yo wa ga Mohlabe Jo-
romia, a seke a tšhokômêla gore a tšee
mosadi ka ditgomo tšewe, a fohomola.
Kgomo e ngwê ya hwa, ke moka a tšibisa
baledi ba mogolo wa gagwe, bjalo mamu-
wi wa ditgomo a se, gafitšha a se go ra-
ngwane wa gagwe, wa bôna papa ditgo-
no di swametšê gore ditšee mosadi, ka gobane di-
tla ba tšâ hwa ka moka ke moka lapa la
monna la hwêla ruri.

Rangwane wa gagwe a se, wa kwala
ngwanaka. Mosadi a tšwêla pele legobo-
lêla mabapi le Kgomo ya gahwa, a se ka
Kgomo e ya gahwa e swametšê gahwa seki-
ševê, mabêlê gaba tšhalele. Rangwane

844

145

K34/82

wa gagwe a ka a kwana le taba ya mo-
huta o we, aie, a ke nyane gore e reki-
šwê, moredi wa mohu a seabolêla ke
moka ba jja.

Badimo ba na le moleko, ka morago ga
mo kgomo e we e liwile, ke moka monna a
ba le molato wa badimo, mosadi wa gagê
a thôma golwala ke môya wa badimo
môya o we basego ke malôpô. Monna ge
a sepele le dingaka, dingaka di môtša gore
o swanetsê goya mabitšeng a geno, o phasa
ka kgomo e ntu.

Mokgalabjê ana kgomo, dingomo tšewe di-
nago ka šakeng ke dingomo tša gonyala
baseedi ba mohu. Bjalo a bitša baseedi
ba mohu, a ba tšibiša taba e, Nilebu
aie, ke šetšê ke boletšê gore dingomo tša
go tšwa nna di swanetsê go tšea mosadi,
ka goriale mowe, ke moka ke tšela ya
gore dingomo difêlê, ke moka seša se ti-
mê ka lapeng lešú. Rena re basadi re
ka seke da tšeba selo, go kaone go o kabi-
tša ba gêno ba ga Mohlabe ke moka o ba
batšê taba e.

K34/82

Monna a dira ka mokgwa o we, a bitša
 ba ga Mohlabe, ke moka ba kyobakana,
 gamogô le baredi ba mahu, ka gobane mo-
 ratho Mororobetš le yêna o be a tšetšê
 a bitšilwe ke baga Pôpêla ke monna yo ba-
 rego ke Motsatš. Bjalo mokgalabjê, a êma
 a Thalošetsä banna ka mokgwa o a babi-
 tšibêgo ka ôna, are, ke tšwenya ke môya
 wa badimuni bjalo badimuni bare ke balebetšê,
 ka goriale mowe ditšola dibolêla gore ga
 re tšaba le bophelô le go tšhabêla ke phefo,
 re swanetšê go phasa badimuni ka kgomo e
 ntu.

Banna bare dia kwala, o swanetšê go
 phasa. Bjalo monna are, e be ka tšale-
 bitšä ka tšatš lewe re swanetšêgo go-
 ya badimuni, bjalo lehošo ke le bitšä ke
 tšilo le tšibisä tšaba e we ka bama lagore
 a ke na kgomo. Ke ile ka bitšä bo mamuwi
 ba dikgomo ka ba botšä bjalo ka seke kakwa-
 na nabô.

Ntlebu a êma are, le a bôna ke bolê-
 la ke eme ka maoto, bjalo ka goriale
 mowe yo pupa a kwe sewe ke bolêlago

bjalo ka ge leile la bolēla gore yēnu o swanetšē go tšōša lapa la mogolo wa gagwe ka go tšēa dikgomo tšē tšā go renyala kemo-ka a tšēe mosadi ka tšōna. Bjalo lebono a nyatše godisa Taba e we, ke bile kena le bana ba babedi dikgomo di sa fiyo ēma ka lešama.

Taba ya bobedi kgomo e ngwē e ile ya hwa bjalo, ka re, kgomo e swanetšē gore e rekišwē a gama, ya jēlwa ka lapeng la gagwē. Bjalo ka gonale mowe go nthupa gore ranzwane o e kēla goja, a a kele gore lapa la mogolo wa gagwē letšogē. Ke bolēla ke rialo, ke e ga eke e be e le ka kgopolo ya ka ranzwane o swanetšē go tšama a koloha kgomo ya go ya badimung kantle le tšē.

Ke nna yo we ke dirilego gore a libitšē, a le botšē taba e, le nna ke kgone go tšha-liša maikutlō a ka. Kgomo e we ya go hwa oile a tšēa nama ya letšogo a mpha, moašho wa ka a mafa seropē, bjalo buntšī bja nama bja šala ka lapa lapeng la gagwē, kgantše ga Moeng ke a tšhaka.

844

K34/82

148

Ke tihathela dikgomo tše, e kabe ke ere mo ke
 tihaka e be ba tšere mogadibō waka nkabe
 ke thaba, le hono dikgomo tšaka di ja ke monyē
 e kabe di ja ke papē le mmor pelo yaka e
 ka be e thaba, ke moka a thōma golla, a
 lēla batwadi ba gagwē gore e kabe a sadibō-
 ne tše.

Dipelo tša bana tša kwa botlhošo, empa
 baleka ka maatla gobalēla naē, gore a dutē
 fase. Ge a duti fase, hee are, go yēna
 sangwane wa mondi are wa bōna tabu e
 a šeyōna, o swanetšē godina mowe bu-
 phōphedi ba go butšitšego. Mosadi ge a bolē-
 la a ēma ka dinaō a se molaō, ke gore
 le badimu ba eme ka dinaō, ka goiale
 mowe ge o saka wa phetša mowe go-
 bolēlwago go ka sethe gwaloka seto, ke molaō
 wa bagolo-golo.

Ngwana yo a llogo mopele ga sena ore
 tihodiile kudu, pelo tša sena dikwile bo-
 tlhošo kudu. ~~Ke~~ Badimu ba zla go tšitšā
 madimabe, ka bana la leonyā la gaga tšela
 wēna mosadi molho yo ke papago le kella
 pelo ya gaga, a tšee kgomo e ngwē a yo

844

K34/82

149

phasa ka yōna. Mosadi aye wa dumela gore ditgomo di swanetše gore ditsēe mosadi. Rangwane wa gagwe, aye diēma pelega ditšibji, ke gore e be ke gopole go nyaka go lebitšā ka moka gore re tle re eleletšane ka bakka la ditgomo tšē. Ke moka ba molokolō la kgomo, a dira bjalo a ba bitšā ka moka ba ya gophasa badimung.

Ka morago ga mo baphasitšhe mosadi a fōla. Monna a lebala polētō e la, ba nyatšago gore ditgomo ditsēe mosadi yowe e tlabago mmago lapa la bahu. Baile ba fahomola, ke moka ba tšona ngwaga o fēla, ba gopola gore molihomong o sa ekgopola. Kguntšhe monna a ekgopole a nyake gore a tšee mosadi, o nyaka gore lapa la mogolo wa gagwe le tšee, mogolo e salē e le yēna.

Mamuni wa ditgomo o bajfa gabolēla le rangwane wa gagwe bjalo ka ge ele matšiki a dula a motšā taba e, a fahomola e mpa ka pelo ya gagwe go le bolihoko bošego a wa sabale, a lala a bolēla. Monna wa gagwe a lala a fela boroko, ka gabane bakka le lengwe o be a fokwa mosadi waga.

844

K34/82

150

gwê a lla bošego, Kemotla are ke a molediša
a sa Kwane naê.

Mosadi olala a bolêla bošego le golta ka
baka la dikgomo tša go monyala ga diša
tšee mosadi, pelo ya gagwe e batlhoko ore
gokaeone ge nna latêla batswadi baka
taba e e šale e dirêga ke sa e bōne.

Badimuni ba a mogêla ditō tša mosadi ka
tela e, dikgomo diile diphulong, Kemotla le
duma la duma, tladi ya tša dikgomo ka
tladi, go kwagala gore goile gwa kwa dikgomo
tše tshelago.

Badiši ba tshabêla, mōkgalabjê mōkgoši, bjalo
ge mōkgalabjê a eya a tshetšana gore di-
kgomo dišwele. Monna a šitwa le gore
o tla diša bjany le gore o tla botša ba
gabo ka mōkgwa mang, ka gobane mola
ba bolêlago e šu a phetša.

Monna a tloga, are gwa setse gwaba
le mōlho yo a swarêlago dikgomo, ka mo-
nana ke a baya, ke sa tšama ke kwa
gore molato keng. Monna a tloga a hwe-
tšana ngana, ke motla a kgopêla ditšola
gore a molaole.

844

K34/82

151

Ngaka ya tšhala ditšhala tša yōnu yare,
go molaolwa, ga waltla go laola mmapa wa
gago, gae, ottugile ka go tšhaba, ka tšhala
la mollō, mollō o balaile ditšhomo tša tšhōphē
are se a foma, bjalo ngaka yare go yēna beng
ba ditšhomo ba belaēla, bjalo wēna ore ke setha-
pō sa mogolo wa gago, se a foma. Ditšhomo
ga tša balaea ke tšadi gaba tšadi motwana,
dibalaile ke mollō badimu.

Ngaka yare go yēna ga gona pheto e e ka
diriwago, wēna boēla gae, o dulē fēla o
dirē mowe ba gobotšaga, o seke wa nyatšā
ka morwana mollō badimu o tšhubella
wēna. go tšhubelešwe ditšhomo ka bana la
mamwi wa ditšhomo a re go a belaēla a-
re, modimo tša o ntšee, go tšhwa kella ke
lapile, bjalo bakeng sa gore badimu ba motšee
ba tšhubelešwe ditšhomo bakeng sa mamu-
ndi.

Manna are, ke kgopela pheto ya gore ale
batsē dipelo tša butho gore, ge a babitšā
a tšilo ba tšupa se we sethagilego, ba
seke ba mokwēla ba tšhoko ka lona le baka
le we, ka morago gore a dirē mowe banyana

go.

Ngeka ya mofa bolebatšā, ke mōka monna
 a ya a dira ka mōgwa o we ngatšemo
 laetšego gore a ē a dirē ka ōna, bjalo
 a tšibišā baredi ba mehu ga mōgō. le
 ba lelōko la gabō. A ba tšhabēla mōgōzi
 wa gore tlany le bōne diKgomo dihwile
 dibolaile ke tladi. Ke mōka ba tšhologēla
 mōgōzi, ka mōka le ga dipelo tšā bōna
 dibuba, ba sethe ba mōšupa, ba sega naē.
 Mēnō ōna ana tšaba ke diKōkōrō, ka
 dipelony go bo tšhoko.

DiKgomo tšē we tšā gotia ke tladi, ba
 dirēkīšā ka mōka, ba tšho ba bandīšā ba
 ba rēkēla ka mabēle. Ke nneke e di-
 oba go ba ndīšā, ka baka la gore diKgomo
 tšā gotia ke tladi a ditšefe. Ma-
 bēlē a we, a bulutšwa, ke tšangwanewa
 bōna, a laēlwa gore mabēlē a sethe a
 le wa, a tša rēkīšwa, a dira bjalo, bja-
 lo mabēlē a rēka dipudi, pudi tšā tšwa-
 ka, ke mōka ba dirēkīšanya ka Kgomo
 ya tšhadi.

Ka morago ga matšatšī a se matšatšī

844

153.

K34/82

ge monna a goma a ba Kgoba Kanya are
 go bōna dikyomo tšā go šia mogalo wa-
 ka diafēla, bjalo ka goriale, ke re manō
 a tšōna keng, dipelo tšā batho tšā tša-
 ba. Be re go yēna manō, a tšōna ke
 go tšea mosadi, bjalo are go bōna, mosadi
 e tla ba wa mang, bare go yēna, wēna
 ge o rata go robata le mosadi go lukile
 ye o su rate, banna a ba tšhoke monna
 yo mongwē o tla fotla a dula na e a bē-
 lēgē le šūba, le šūba le we ga re lagogwe
 ke la ga Mohlabe.

Motho a aane madi o aane dikyomo, yē-
 na e foba se tšhōtšo fela. Monna
 yo mongwē are, go monna yo we wēna
 o tšhōba godula le mosadi yo we e tla
 go lošwa ka baka keng? monna are,
 nna ke nna monna ke godike, ka goriale
 mowe, mang mosadi waka a ka tšea
 ka dikyomo tšā gošwa ke batswadi gobe
 tšā go tšwa kgaitšedi yaka, tšā
 maatla a tšā.

Mosadi wa go tšišwa ona le ditšhele,
 ka baka la gore a tšolony ya monna

844

154

wa gagwe fêla. Mammuni wa dikgomo
o a molaola, ge a ka tla mowe ga mo-
gadibô wa gagwe a hwetšana gore ya
golewe zelo, molthamong e be gona le
bjalwa ke moka a hwetšana gore bjalwa
bo fedile, yêna o ve, bo fedile o ve ba
nkone, ke moka a tloga a kwatile a
bile a rotisa mogongô.

O ka bona molho wa tshuwana yowe
batswadi ba gagwe ba ilego bathwa e
sale yo manyana, a na le kgaitšedi ya
gagwe, bjalo kgaitšedi ya gagwe a nyadi-
wa yo we wa molthamona e sale yo
manyana. Batswadi ba molthamona yo
we ba ja dikgomo tša moredi wa bôna
ba gopotšê gore ba tla dibôna ba tšiša
morwa wa bôna moredi, bjalo bathwa
e sale yo manyana ke moka a tšala
ele tshuwana ya ditshuwana.

Ke a lekgopêla le seke la fêla pelo,
taba ge e bolêlwa ka metlha, e kwa
gala ka ditšhupô, nka seke a bolêla
ka nna ke tla bolêla ka metlha yo
mongwê ba lena ba bantši ba motseba

844

K34/82

155

leina la nywana yo we ke Tapa goba
Magolêla.

Batswadi ba gagwe ba ile bajandikgomo
mo tša go nyala kyaitšedi ya gagwe
Matoma. Papagwe e be e le moruti wa
mathêbô, bjalo a gopola gore o tla di-
ya mathêbô a murti ke moka a reki-
še. Diema pele ya ditšibji, mokgatlabjê
a tšhabêga, ele gore dikgomo tšê dingwê
diile tša hwa, go akwagala gore ke leba-
ka la bolwetšê bja mathôna, marašana
a diša molato wa napa a lefa ka tšona
ke moka tša felê.

Dikgomo tšê bašo ba bolêlago gore o ile
a dija, ba bolêla tšê we a golefa mola-
to ka tšona. Ke moka papago nywana
yo we a hwa a sesu a hwetšana kgomo,
ka nywaga o o latêlago ke moka mosadi
wa gagwe a molatê. Batswadi ba
we ba molhantha a ba sia selo, mo-
awa wa bôna, ke moka a napa a
fetoga tšhswana ya ditšhswana go fi-
tšê ditšhswana.

Ngwana a gola a le mowe bušwana

844

K34/82

a ba ngwana yo a kwegago Kudu, a disa
 dikgomo tša malome wa gagwê, Ke motša
 malome wa gagwê a mofa kgomo ya ma-
 disi, kgomo e we e be e le tšhala ya
 motswalla, yaba ya disa mothêtho wa
 mosadi. A loša mosadi wa gagwe Ke motša
 a monyala a moka a duta naê, go fitšhê
 la a eba le bana go sena mutho yo a
 tlayo a motwenya, a bolêla gore dikgo-
 mo tšuka di go tšere tjalo oxeng o sa
 mpône.

Kguitšedi ya gagwê, le ge a fitšhile a
 na tšaba naê, tšaba kgolo ge a bôna gore
 o lapile, o botša kguitšedi ya gagwê.
 Ge kguitšedi ya gagwe are, ga gona selo,
 Ke motša o tla fatlaga are, kguitšedi yaka
 o nkhone tša gaja. A ku sene are mo-
 gadibô ka gobane, a tšeba ga botše gore
 ga gona kgomo e e tšenejo.

E le gore sephemô se segolo sa menna
 o tla fêla a phema ka mosadi gore
 mosadi wa ganna. Ge o ile wa fêla
 kgomo ya go tšhala yêna, a ka sene a hano-
 la, o tla bolêla ka mkgwa o a ka kgonago.

mowe monna le mosadi ba ka rengo
 ba kgona go mofetola, ka gobane ba ka
 tšōa badimu, ka baka la kgomo e weya
 go tšena monyalong. Monna yowe o tšola
 mosadi wa gagwe a letše, badimu wa
 bōna ba motšogela motšotshe ke wa gagwe
 a ba bege. O lebetšhe gore dilo tšewe o di-
 hwetsšame ka maatla a bōna, o gapola gore
 ke maatla a gagwe. Ke mōka ke feditšhe
 ke lōna lebaka le ke tšhubago.

Dipolêlō tšū monna yowe a tšaka tšā
 šadiwa nšhago. Dikgomo tšā bašho bure
 o phema fêla bšuedi tšjo a bodirileyo, le
 gore o be e nyaka go ja dikgomo gore lapa
 la moyolo wa gagwe lehwê, a ba motšhe ba
 bolêla ka dipelo, ge ba leka mašheko, bure
 a bolele selo, ke noga e bolaya mala. Ka
 gobane noga wa e bolaya e tšea lebaka
 e sa phikuluga.

Beile ba mofetola ka gore, ditšaba tšē
 o dibolêlago dia kwana, empa a dikwale selo
 ga dina lešwai. Ka gobane, mola bašho
 e be ba tšhaba ditšhele le boloi, e ka bere
 sena ba tšhabe ditšhele tšewe o dibolêlago

mogolo-golo yo manywê ore ke diaga mōhe.
 Ke be ke butšišā fêla, a ke se wêna o
 swanetšê goya mabō a mosadi a ntšha wê-
 na ntšha dikgomo ditšêe mosadi, ba ba
 tla foba ba mōna. Ke mōka monna ore
 go mameuri wa dikgomo, sešhane segala
 ka makale, ka gorale mowe, tšama o
 nyakêla mosadi ge o mone o game otle
 o mpošê.

Gwaba le thabo le egole, ka morago ga
 matsatš; a se mame, a ba a šêšê a
 hwebšane mosadi. Monna a ntšha dikgo-
 mo a ya a nyala mosadi, ke mōka ka mora-
 go mosadi a bikiwa, a tla a bog tšōa
 lapu la mōhu. Monna o be a bolêla lepeto
 ya gagwe, a seke a dula le mosadi bjalo
 mosadi a dula le monna o šêšê, modimowa
 mōhušā a godišā pupu le we ka thari
 ya gagwe ya ba thunkana le basetšana.
 Mosadi o dutšōi mōhe ka o tšê le matšwa-
 la wa gagwe. Ke mōka ditaba tšā fêla
 mowe, bjalo dikgomo tšā gošala dina le la-
 pu la tšāna, engwe ya hwe e rošetwa ka
 ka ngwatšong wa gagwê.

844

159

Mosadi le ge a ka foba le baredi fela,
 bjalo mmago bona a hwa, papayo baredi
 ba we a ka seme a tšea ditšemo ~~ke~~ more-
 di yo monqwê ke mota a tšea mosadi, mo-
 sadi yo we a motšela moredi yo monqwê
 wa gagwe, a owa molaš wa serošo a
 o dumele. Ka gona le mowe ke gore mosu-
 di o apea le ditšemo tšea go manyala bo-
 gadi, ka gobane mosadi yo we ba motšela-
 go ba mofa, ~~e swanetš~~ goduta bogadi bja
 mogadibō wa gagwê.

Taba ya mohuta o e kile ya tšhaya
 a senyale, ke ga na metšheng ya matšā-
 tšhi a. Madifeng, oile a hwela ke batšadi
 bjalo ka morago ga moagodile, monna wa
 ga Madigane a molaš. Madifeng oile
 gohwela ke batšadi, a ya a dula
 ga malome wa gagwê, bjalo a ba aloš-
 wa a le mowe lapeng le we, ba manyala
 a le mowe ga malome wa gagwe ditšemo
 mo tšea go manyala tšea tšea sašeng la
 malome wa gagwê.

O be ana le ngwana bo wa matšhanta-
 na, bjalo a lošō mosadi ga na mowe ga

malome wa gagwe, leina la molhepa bare
ke Masetiêlê.

Papago Madifeng mmagwê o itafo
bêlêya yêna a le noši, bjalo are gohwa
le mosadi gwa sala morwa le moredi. Mo-
redi are, gonyalwa, ba fitiša dikgomo
ba difa malome wa bôna, ke ge e ba
u šupa mosadi wa we Masetiêlê nywa-
na Mohofe. Kgaitšedi ya Madifeng e
be ele Modišê.

Ka morago ga mo bunyetšê, Kemoka Mo-
dišê a hwa. Yaba Kgaitšedi ya gagwê
o bixilwe, bjalo Kgaitšedi ya gagwê, o
hwile a sešu e beke mosadi wagayê.
Molhepa a ba molthologadi a sale la-
peny la mmagwê, lehu a ba thale,
mošetana o swanetšê go ya bogadišja
gagwê.

Baleloko la bo Madifeng ba gôna
empa a ba dupelane le lupa lewe
la go šabêla, empa ga gona le monna
ya a šatago go dula le mošetana
a ka dula nâê, o tla naba a bêlê
ga bana le mosadi, bana bawe ba lebu-

ne lona lapa lewe.

Motheba o nyetšwe, bjalo o tla beka ke mang, ka gobane molato a o di tsele gore mosadi a-pee le ditšomo tša gagwe.

hagola le a bolata, ke seema se we sa mabapi le methepa, gore ge a godile o swanetše goya bogadi, le ge ka lapereng la bo e be ele yo mogolo, ge a filina bogadi o ba molata, matšhomang yo mogolo.

Mowe goya ka ditšomo tša go manyalala bogolo le bonyanana.

ya gona mothebo yo we. a tla go beka mosadi, bjalo Madifeng a bōna gore go kaone gore a beka motheba, a yo dula naē bogadi bja gagwe, ke moka a dira bjalo a beka mosadi a ya a dula naē bogadi. Monna wa Madifeng ge a mōna ore makgolo, mosadi ore mokgonyana Madifeng ore mogadibō.

ke mang yo a tla go agēla mosadi ngwako, mokgonyana o swanetše go agēla makgolo wa gagwe ngwako. Ke mang yo a tla go tšena ka ngwako wa mosadi, monna o fe le o fe yo we a ratago mosadi.

empa e seng, gore banna Hamoka, a owa
 o fe le o fe, ke gore ga go tibiwi gore monna
 yo a tla go kwana le mosadi pele hemung,
 yo we a kwana go le mosadi ke gona yo
 we a swanetšego go tenna ka ngwukung
 wa mosadi.

Mokyanana a gela mangolo wa gagwe
 ngwako, a owa, mangolo wa gagwe a dula
 mowe bogadi bja mogadibô wa gagwe, go
 e thuta mediro ya lapa ka moka a ethu-
 ta lapeng la mogadibô wa gagwe. Monna
 yo mongwe a kwana le mosadi hemoka a
 fela a nkhella ka gontwa, bjalo bjalo, bja-
 lo, ka ge moko e sekwiti e sepele yo
 ka fase, ba ba ba molemoga gore moko
 pa o kwana le yo.

Mogadibô wa gagwe ene, ge o kwana
 le moko o seke wa mouta, o swanetšego
 go mela gore se mabebe, gore le rena
 ga rena le dijô ra seke ra moka, ka
 ka gobane pele ya gagwe e tla kwa
 bathoko, kgantše a se moka ka kgole
 ke gore a se mabebe. Mosadi a botela
 gore ke phela le Matshipi, bjalo a seke

844

K34/82

163

a tšhabu o swametšē go e ponatsū gore
re motebe.

Monna a ka a ba a sa utama a tšhabu a robu-
la letšatš; la tšhabu mosadi a faga bu-
ušwa a mofa a ja. Monna yowe a
dulago naē, ke monna fēla a se wa le-
lako la bo Madifeng. Ka morago ga bethe
tšē thuro, ke mokā mokgonyana a thōma
goba le mokgwa, ~~mokgwa a we~~ o bolēlwago
ke o, are go matgolo wa gagwē e ba mo-
sadi.

Matgolo wa gagwe a ka a dumēla taba
e we, are, ke tšhabu go allu bjung kgu-
ntše ke wēna mokgonyana, yo ke magadi-
dibo waka. Mokgonyana are bo matgolo
a ba tšale, matgolo o tee, yowe a
mpelegetšēgo mosadi mosadi a gona.

Monna a tšwēla pele le gobolēla le
matgolo wa gagwe, yowe arego a sema-
kgolo, mosadi le yēna a tšwēla pele
le gagana.

Mosadi a bōna gore minna e bolēla a
holofetšē, a botšū magadibō wa gagwē
gore monna wa gago wa ntšwenya re,

844

K34/82

164

nna ke moallē, mogudibō wa gagwe a bo-
tšā monna wa gagwē, monna are, ke
nnete, bjalo mosadi are go monna wa
gagwē ge o raša mosadi o ka fo bolē-
la, nna ke tlogē, wēna o šale naē, mo-
nna are go ka seke gwa dirēga, bjalo are
mogomēlē.

Monna a ka o kwile mosadi wa gagwē
a lebadisa, ka tšā le lengwē a tšwa
a nwele bjalo, ke mōka a fišha mothe-
ng bošego. A hwetšana gore batho ba še-
tše ba robetše, a tšwa ngwako wa ma-
kgolo wa gagwe a tšena. Mangolo wa
gagwe o be a gorala gore ke monna yola
a dulago naē, bjalo tšaba ya go momaka-
tšā, a kwa, monna a morpholetsā bja-
lo a butšisa gore e kaba o mang, are ke
nna mang wa ngwako.

Mosadi a tšeba ka lentšhi gore ke
yola mōka mokgonyana, are go yēna
onyakēla ng, monna are oreny o mpu-
tšisa potšō ya mahuta owe, a a o
tšebe gore ngwako o o agile nenna.
Mosadi a tšwa ka ngwamang a re go

844

K34/82

165

monna sala le nqwako wa gago, bjalo, mosadi a tšwa a tloga a ya a robala zhuding ga mogadibô wa gagwê go fitšhela boesa. Ka moswona mosadi are go mogadibô wa gagwê le hono ke a golaêla mogadibô, mogadibô wa gagwe a nyatša go tšeba gore molato ke ny. Are molato ke monna wa gago wa ntwenya, are nqwako ke wa gagwê.

Seema sa bagolo-golo, bare monna go mongwê a getse nqwako, bjalo monna o bolêla ka gore nqwako ke wa gagwê, ka gore o agile ke yêna. Go kaone mogadibô gore ke dirê laka le gora, ke tla bôna ge a tla a tšema mowe le goreny laka. Mosadi o ka fase ga taolo ya mogadibô wa gagwê ke yêna monna wa gagwê.

Taba e ngwê le e ngwê o swanetšê gobotšâ mogadibô wa gagwê, ka tšeko ke magwê goba kudu monna wa gagwê, bjalo ka ge ba tšabile o ka mogadibô wa gagwê are magotšaka le yêna

844

K34/82

166

are mogutšhāna kudu are monna wa-
ka.

Mogadibō wa gagwē a bōna go botšeyo-
re gabalabota ke go tswala ditšhele
a lokola, mogadibō wa gagwē gore a di-
rē le gora la gagwē. Ke mokka monna yo
we a kwanago naē, a ya a moyēla
ingwatto, le goreng la gagwē, le ga gale
bjalo monna a ka a gama a le a tšwē-
la pēle le polēlō.

Mosadi a no homala, are ge nke kebo-
sola, o a setšhola. Taba kyolo e we
monna a go edira, are, go mosadi ge
o nkgana o tla dibōna tšā masakō.
Mosadi a ka a tšhaba polēlō e we,
bjalo mafelō a tšhabēga, a bubju bo-
lwetš; bjo ba o kago ka mogōkgo, ke
gore bolwetš bjo bogolo.

Mogadibō wa gagwē are go mosadi, nna
ke šitilwē, ka goriale o swametšē gore
o dula gageno, gore o o kiwe bolwe-
tš o le kowa ntšhe, ke tlatla ke gobō-
na. M. olwetš a dumēla, ke mōka a
kgopēla pōkōlō ya go morwala le monna

844

K34/82

167

wa go ba gapêla yêna, mmago molwetš'i a be a legôna. Mmago Masetheele le yêna ke moithologadi a na monna, aowa ba fitina gagabô mosadi.

Masetheele a ka a babja bolwetš'i-nyane o ile a babja bolwetš'i bjo bogolo, mowe a goba a tlogêla ke tsâ basadi, ke gore a se sa bôna kgwele. Balwa naê go moalafisâ, ke mowa a ba a folu. Kamorago ga mo a fadile, magadi bô wa gagê a se go batwadi ba gagwe, dudang le nywana wa lena, nna ya ke na pôlô ke mosadi ke dutš'i ditš'orong tsâ ba bangwê.

O bolêla gore a na pôlô, ka baka la gore ga se yêna monna, go ja geta ebe e le monna o be e tla robula le mosadi a bee a magêle nywako wa gagwe. Polêlô ya go aga nywako o bolêla a e nepile go monna wa gagwe, ka gobane, monna wa gagwe o ile go agêla mosadi nywako, ka morago a se go mo mosadi eba mosadi. A bu a bolêla gore monna ya mangwê a agetwe nywako.

Go boima mosadi, a nyalwa ka dikgomo ke moka ba tšea dikgomo, ba nyala mamuwu wa tšona, ke moka mamuwu wa dikgomo a ya dula le motšwi wa dikgomo. Ke mosadi wa lapa a ka tšea go dikgomo tša moredi wa gagwe a tšea mosadi ka tšona, mowe go a dirēga.

Manna o be a sa boledišī mosadi ka phōšō, ke mosadi wa gagwe. Ka motšwa o, ge mosadi wa gagwē ge a ka tšhala, molašō o, manna, o swaretšē go tšea mamuwu wa dikgomo. Bjato motšwa dikgomo ge a sa moapēla, ke phōšō gore manna a bolēle le le mamuwu wa dikgomo tša gagwego re a ebe mosadi.

Ge lapa le na le bana ba basetšana go sena morwa, taba e yago ya dirēga, ke gore, papagō bana a ka tšea basadi ka dikgomo tšewe tša barediē.

E seny gore a tšeišē moredi wa gagwe mosadi, ka dikgomo tša moredi wa gagwe ya mangwē. Taba kgala dikgomo tša moredi yowē ditšerogo mosadi ba mošupa gore lapa lago ke le.

844

K34/82

169

Mosadi yo we, ge a ka bêtêga ngwana wa mōthankana, ngwana yo we e tla ba moja lefa wa lapu lewe. Bjalobabapi le Maseteele, a ka a ba tengwane oile a ba moopa, ka goriale mowe ke gore lapu lefa ke moka lehwile, ka gobame ga go mōthu yo a tla go šala a letšo ša. Ge yo we papa bona a ka dula le mosadi yo we, mosadi ke moka o eme legatong la mosadi yole wagohwa.

Mōhala oile a ba le basadi ba babedi; ke Malapane le Matsōrokane, bjalo lapula Malapane la ba le bana ba basetsana fela, Matsōrokane a ba le bana ba babedi ba bathankana. Bjalobabedi ba Malapane ba nyadiwa, ke moka dikgomo tša ēma ka lešaka. Ngwana wa pele wa Matsōrokane yo we leina la gagwe ele go Matlala.

Matlala a ba le tšhaleganyo, ya gore dikgomo tša mogadikane wa barone ge o ka tšea mosadi ka tšona, a wa le bona, mosadi yo we a se wa gago, e na bu mosadi wa gago ge o ka naê kangwa-

Kong, o ka seke wa molaola ka mkgwa
o o ka kyonugo.

A ya mkgoweny, a berêna a seka di
kgomo, hêla a sekilego pele ke moka tša
twala, go fidhêla dikgomo dilekuna mo-
theko wa mosadi. Ke moka a tšea mosadi
wa gugwe wa lebêkêko, a kgaoganya
dibhele kamoka. Moratšo wa gugwe a
seke a dira bjalo ka mogolwane, a lebellu
gore papagwe o tla motšesša mosadi ka di-
kgomo tše tša ka tšekeny, o gapala gore di-
kgomo ke tša papagwe.

Motšala a tšea dikgomo tša moredi wa
pele a tšea mosadi ka tšona, leina la
mosadi yo we bare ke Mabore, bjalo mo-
kgalabjê a dula le mosadi. Ka baka la
gore Malapane a ka a ba le ngwana
wa molthantšana, mosadi yowe gô a ka-
ba le ngwana wa molthantšana, ke yêna
mija lefa wa lapa lewe.

Dikgomo tša moredi wa bobedi a tšea
mosadi bare ke Nkwane, bjalo mosadi yo
a mogafêla moratšo wa Motšala yowe
elego Matsentse. Monna a dula le mosadi

bjalo go šupa gore mosadi a se wa gagwe,
 a ka a ethuta tša bogadi ka lapeny la
 mmago Makentse, oile ja ethuta a se ka
 lapeny la Malapane. Bana bawe a ba bē
 lēgago ke mosadi; ke bana ba lapa la Malapane.

Ge mosadi a dirile bjalwa, ke moka o bega
Malapane, ka ntle le mmago monna yowe
 a dulago naē. Ke moka malandi wa bjalwa
 ke mang wa dikgomo, ke mose go bōnagala
 go ga batse gore mosadi a se wa gagwe.
 Kgantše taba ya ka-one ke geta ba
 adimē dikgomo, gōna mosadi e be e swane
 tše gobu wa gagwe, ka gobane Malapane
 o be a tla folla fella ge a ka hwetsana
 dikgomo tša gagwe.

Ka dikgomo tša moredi wa letkgōthwane,
 ke moka a tšea mosadi ngwana Mugama-
ne. Mosadi yo a baka ba šupa yomonywe
 baile ba fo homola, bjalo gore monna yo
 a yago a tsebe ga batse gore a a utwa
 Dikgomo tša baredi a ditewe ka legano,
 diswanetše go tšea basadi ka moka ga
 tšona.

K34/82

S8. Mosadi wa go tšeišwa o tšeišwa galee.

Papago mosogana, a tšeiša morwa wa yuywê mosadi wa pele ke moka go fedile. Ge morwa a sa nyaka basadi ba bunywê, mowe mosogana o swanetšê go tšeišela basadi bawe.

E seng gore a ka lebella papagwe gore a mofe ditgomo tšê dingwê.

Baka motšeiša basadi ka babedi goba ka ba-raro, ka mokgwa o, ge mosogana a na ke ditgaitšedi, gona a ka tšeišwa go feta mosadi ka otee, na gabone moredi yo mongwê le yo mongwê o nyaka la pa la gagwe. Ditgomo tšê moredi yo mongwê papagwe o swanetšê go tšea mosadi wa gagwe ka tšona. Mosadi yo we o bitšiswa mokokotlêlo.

Bjalo ka Maruwane Morema o ile a tla ke tšhari ya basetšana, bjalo a ba le motšhantšana ka otee, basetšana bu buraro, bjalo palêlo ere mosogana yo we o belegile le lehumô. Papagwê a a tšea ditgomo tšê moredi wa pele a tšea mosadi ka tšona. Ditgomo tšê ba-redi ba babedi a tšeišwa morwa wa gagwê.

busudi ba babedi.

Ga go matšē ye bu motšēitšē busudi ba babedi, ke gore o belegile le lehumō lehumō. Moredi yo mongwē le yo mongwē o nyatša goba le lapa la gagwē lewe a tla rego ge a e tšwa boyadi, ke motša a bea tihāna ya gagwē ka ntšhe. Ka gobane ba ja tšū yo mongwē ka mphatša ke motša o dumetšē lapa. Ba we ba tšēišago burwa ba bōna ka a ngano tša godišo kyokgo setšā, bu motšēiša gitee.

59. Go tšēiša ga gotšēišwē ke papagē fēla.
 Mosogana a tšēiši ke papagwe fēla, Rangwame go ba sa mogolo, ge yo mongwē wa bona a ile a hwa a šia bana bu ba-tihankana, yola a tšodago o swametšē gotšēiša bana bu mogolo goba bu moatšo. Goba mogolo o swametšē go tšēiša moatšo mosadi, moatšo yēne a ka seke a tšēiša mogolo wa gagwe mosadi.

Mogolo wa motšo yo mongwē le yomongwē ge a bōna moatšo wa gagwē o re nywanatše, ka molaō, fēla ke

844

K34/82

174

ngwanabo, Ge magolo a Ka tšea mosadi. Ka morago o swanetsê go zokoboga, a tšea moratho wa gagwê, mosadi. Ke gore taba ya mohuta o e tlhaga kudu ge bana ba we papa a bōna a hwile, le gōna a hwile ele modidi.

Bjalo ka Sagasaga o ile a ba le bana ba, tsalaya borwa, hetsofi le Thot. le moredi ka otee mago bōna a hwa. Moredi wa bōna a tšewa ke boga Masete wa matlouneng. Sagasaga ke wa ga Masete, bjalo boga Masete wa Matlouneng ba bina phuti, bjalo Masete wa mo ga Moklab o bina tlou, ke yōna phapanō ya bōna.

Papago bōna a tšea dikgomo tša moredi a tšea magolo wa bōna tsalaya borwa mosadi. Ngwana wa ranwane ntšee kgomo diboêle sa Keng. Ke seema sewe, ke gore baile ba motšea ngwana Masete, monna o bina tlou, mosadi le yēna o bina

K34/82

tlou. Bjalo mosadi yo we ba motšeišitē go, ke ngwana wa magolo wa papagwē ka malapa.

Bjalo magolo, a šama a reka ditkgomo mowe papa bōna o šetšē ahwile. Moratho le yēna a reka tšū gagwē ditkgomo tšē pedi, bjalo magolo a bōna gore ditkgomo ke tšē dintšā a tšēiša moratho mosadi. Ditkgomo tšē we magolo a ilego a mofu gore a tšēe mosadi ka tšōna, ke mōka o mofile a disa baya, mosadi yo we ke yo magolo mowe lapeng la letsafi. Ye nke o nyaka mosadi wa bobedi, yēna a ka šama a mōka ka maatla a gagwe.

Le kgathwane la bōna ke thoto, bjalo, o swanetšē go tšēiša ke letsafi mosadi. letsafi a šama a reka ditkgomo tšū go nyaka go tšēiša moratho wa gagwē mosadi. O ile a tšhwellwa a disa ditkgomo tšē diphatšhago mōwanana e medi, ya ba moratho wa gagwē ke mōna ka lobaka lo we bjalo magolo a mōlella ka kgomo tšē pedi.

Ke moka ba tšeiša moratho moradi.
Iselayaborwa ngwetši wa gagwê He mo-
 sadi wa hesofi, ngwetši letsopi. Ke
 mosadi wa Thoto. Ke molaô wa gore
 mogolo a tšeiše moratho wa gagwê mo-
 sadi. Ye ele gore ele ya foba baitha-
 nkana fêla, gôna, baswanetšê go thikê-
 la gore ba bêtšê ba reka dikgomo He
 moka mogolo wa bôna a tšêe dikgomo
 tšewe a tšêe mosadi ka tšona. Kamorago
 ba thikêla moratho, ka morago yola bja-
 lo bjalo gofiithêla ba eba le basadi
 ka moka ga bôna.

Rangale goba ramogolo, taba e yugae
 rangwane goba ramogolo a tšeiše ngwa-
 na wa mogolo goba wa rangwane mora-
 di e a diega, empa e fêla e imêla
 ge dikgomo tšewe a matšeišago moradi
 ka tšona ele dikgomo tša go tšwa ngwa-
 nana. Mowe e sa imelego ke ge dikgo-
 mo e le tša maatla a gagwe, ka gobane
 ga go mōtha yo a tla gabolêla.

Taba e e tšwenyago bure lapa a lejile
 nywê bjalo ka ge ke tšêe He tšhaluši

Ke ka ditaba tša bana ba Motalu,
 bjalo mona ke mabapi le rangwane ge
 a tšišu nywana ba magolo madigo-
 ba ramogolo.

Bjalo ka mokgalabje ya Mabjalê eile-
 go a bōna gore, bana ba moratho a
 bana dikgaitšedi; bjalo a tšea dikgomo
 tšū moredi wa gagwe a tšiša Pholobê.
 Mmago Pholobê la phela, bjalo motha-
 ny o we a bekaga mosadi a sena me-
 kela ka lapeng la mmagwê, a mekela
 ka lapeng la Mahodi ka mowe dikgomotš
 gomonyala ditšwilego dile ka gōna. Ke mo-
 tšū wa gošupa ngwetš gore dikgomo
 tšū gomonyala ditšwa dile le mo we lapeng
 le a beke tšwego ka gōna.

Mowe lapeng le we ka malaō šwa-
 netšê godula letšatš; ke moka letšatš
 la bobedi ka mabanyana ke moka ngwe-
 tš a ē, ka lapeng la bolesogana, dike-
 tšuna dipalakanane dilelapeng la boie-
 sogana. Je lentšū le fišha, lagore
 ka mabanyana se tla ša ngwetš; la-
 peng la bolesogana.

844

K34/82

178

Mokgekolo a ya fihlhisā mantšū a we,
 monna a botšā mosadi, mosadi are, ke
 ngwetšī waka, ke mosadi wa masapa a di
 kgomo tšā ngwanaka. Monna are mosadi
 ke dio motšēišā, bjalo ke tšwanēlō gore
 a ē ka lapeng le we le molebanego, a
 gana, are ge o be o nyatša go motšēišū
 wēna o be o swanetšē go šoma tšū ga
 go dikgomo o motšēišē e seng ka dikgo-
 mo tšū ba-na baka.

Monna a bōna gore molho go tšhwa
 a ngangana ka taba e we a ya loka,
 are go mokgekolo sepele o babatšē ba
 dulē, ke tša ba fetola. A ya a bu botšā
 ba dula, ke moka mokgalabjē a bitšā mo-
 soyana, a dula na ē thopa, are go yēna
 mosadi o wa gana, ka goriale mowe wēna
 o seke wa fēla pelo. Nna ke tša nyatša
 dikgomo tšū maatla a ka ke go tšēišē
 mosadi.

Mosogana a bōna ga botšē gore mo-
 sadi a šē wa gagwē. A ya a tšhwalōšē
 tšā mmagwē taba e, ke moka mmagwē
 are, mokgalabjē o a kwala, ngwana a ba

mene ka megopo, ke yo mogolo o dikwile
le ka matho o bone.

Mogalabjê a bôna gore ke motšô wa
gore ke tšêšê ngwana wa moratho wa
ka mosadi, ka tšhoka go motšêšê modimo
o ka nipôna phôô. A adima ditšomo
lapeny la mosadi yo Mphelwane yowe
a goba a na le basad bana ba baseba
nafêla, are boya kgomo ke boboya kgomo
ke tla dibôna ka tla ka gofa. Bo-
boya kgomo, ke gore mohlomong mosadi
o tla bêtêga ngwana wa mošetana a
nyadisa ditšomo tša boêla ga mang wa tšona.

Ke moka ba kwana, bjalo mogalabjê
are, go mosogana ba leloko ba kgebutane.
Are, Heile ka tšêšê ditšomo tša moredi
waka kere ke tšêšê ngwana wa moratho
waka mosadi bjalo ditšiba tša sepe-
la ga botse mahlomong, mafelong namane
ya faêlwa. Lehono ditšomo ke tšêšê ke
difa ngwana wa moratho waka gore a
tšêšê mosadi ka tšona, a seke a tšhoka wa-
di nna ke sa phela.

Ba leloko kamoka baile ba habelā taba e we kudu, bare e dirile gabote. Yaba mosadi yola a bikhilō ka leina la Pholobe o a dikwa, bjalo mosadi, are, gobōna, bjalo leho no nna ke nna wa mang. A bakka ba moera ba, ba loma sentō, bare tuu, mosadi e goma a fetola, are, ge nke le e o tšea mosadi yo mongwē, yo we e lego mosadi wa gagwē, nna ke nna mosadi fēla, le tla sala le swere ka tšhaba, ke tla epō na mabaka.

Pholobe are, ke la bugile kudu ge papa e mpile ditšgoma tšā gore ke tšee mosadi, bjalo ba ile ba ntšēša mosadi yo le kwago a bolēla, ba motšere bare ba tšēla nna. Bjalo ka goriale mowe mosadi o sa hoše lentšū la mathōmō ge le e kwa a bolēla.

Mabjale are, ngwana mowe a bolēla go ga mōgō le mosadi ba kwata bjalo leho na ke ile ka tšintšha ke dilo tšā malapa ge le bōna ke tla ba kamya-kēla ditšgoma tšā gore ke fe mosad

ngwana yo a nyamêlê mosadi a tšee
ka dikgomo tšê. Ka magwa o mosadi a
bolêlago ka ôna, ke re go kcone, mudi
gore dikgomo tšê di tšibe tšela tša lan-
pa le, mosogana a fete le mosadi yo.
Ditaba ba difa mosogana, mosogana a re
le nna ke be ke re go ka dirêga ka mokgwa
owe. Ka moka ba tšabêla taba e we
ke moka ba dia ka ôna mokgwa o we.
Mosadi a kgona a tšologwa a yo a pea la-
peny la matwala wa gqwê. Ditaba tša fê-
la di tšela mowe.

Motho o šele a ka go tšêšwa mosadi
ge dikgomo diana yêna, eseny dikgomo
tša go tšwa morediê, tšewe go ka one gore
didi a dingwa, gôna mosadi e tla ba wa
gago. Motho o šele a ke bolele wa letoko
le šele ke bolêla mabapi le taba e ya
ka godimo.

Tema ya 4: Mosadi o godišwa bakeng sa wa go-
tšêšwa.

Mosadi wa go tšêšwa, bjalo ba tšadi ba
bolêla gore mosadi yo re motšela mo-
wa rena, bjalo gwa tšohêga di-

844

K34/82

Kgomo tša goya go monyala, morwa ge
 a ka phakisa a bona ditgomo tša ma-
 atla a gagwe, a swanetše go tšea mo-
 sadu yo mongwe ka tšona, a swanetše
 go nyala yēna mosadi yola ba motšisa-
 go. Ge o ka bona a tšea ditgomo tše
 we a yo tšea mosadi yo mongwe kgore
 mosadi yowe e seke yo manyana bjalo mo-
 sogana o godile.

Ge morwa a ka bona gore batwadi ba
 gagwe ga bona seke kemoka a soma di-
 tšomo tša matla a gagwe kemoka a tše
 a mosadi o seke ka tšona, ke gore morwa
 wa bona a seke mosadi yowe batwa-
 di ba nyakayo go motšela, ke gona ke
 taba ya metsheny e no, ya gore ngwana
 o tšela ka boethatelo.

Mosadi wa godišwa gore ebe yo mogo-
 lo, a tšee le gato la yo mongwe ka ba-
 ka la boetswaro bja gagwe le mediro
 ya gagwe. Gona mowe ba swanetše
 go alisa maano a gore ebe yo magalo
 le gona ka go patamanya ditšomo. A
 godišwi ka malomo fela.

844

K34/82

183

Ba tšea ditšgomo tšā go tšwa maatla
 a batšwadi tšewe tšā goba dilebane
 go tšea moja lefu, ke moka tšā tšā yo
 we ba mogodišāgo. Ka baka la ditšgo-
 mo tšewe ke moka mosadi ke yo mogolo
 o eme le gatong la yole a goba a swane-
 tše goba yo mogolo.

Moratho eba moja lefu, mosadi yo Madiga-
le, o ile a bēlēga bana ba batšhankana.
 le mosetšana ka o tše, bjalo monna wa
 gagwe a hwa a šia ditšgomo tšā maatla
 a gagwe. Bjalo bana ebe e sale ba ba-
 nyana, mogolo ebe e re Moraba bjalo wa
 ka morago Ntlubaile.

Ditšgomo tšā go šia papa bōna ba tšei-
 ša Moraba mosadi ka tšōna, mosadi
 yo we e le ngwana Mongathā, bjalo mo-
 sadi a re, go filīha bogadi ke moka eima
 ka morago a hwa le mpa ya gagwe. Ke
 madimabe a mosogana, mosadi a sa tšwa
 go montšha thakeng, ke moka a phakisa
 a e hwa.

E ile yaba kaba ya go imēla mosogana
 kudu, ka gobane malaō wa gore mōho

844

K34/82

184

a hwê ana le mpa o boima kamadla
 ka gobane, a kwa seke a bolokwa a le
 sepipimpi, monna wa gagwe o swanetše
 go thula mosadi mpa mōya o tšwe.
 Bjalo ka goriale mowe ba ile ba gapele-
 tšhe Moraba gore a dišē ka ōna mongwe
 o we. O be a tšhaba ka bama la kgapele-
 tšhe a ba a dia ka mongwa o we, ba kgona ba
 boloka moku.

Mmago Moraba, are, dikgomo tša moredi
 waka e be dilebane, moratšhe, bjalo mogolo
 o hwetše ke mosadi, ka goriale mowe dikgo-
 mo di swanetše go tšea ke Moraba a yo
 tšea monna - ntlo ka tšona. Morwa
 wa gagwe are, a ke sa nyaka go tšea
 mosadi ga Mogatlha bare, go lukile, o
 ka nyakela mosadi yo o moratšhe, dikgo-
 mo šedi, fela taba kgolo o tšebe gore
 lehu a ba thale.

Dikgomo tša ēma ka tškeny, tša gonye
 la kgaitšedi ya Moraba yawe leina laga-
 gwe e lego Diboko. Morogana o kwile bo-
 tlhoka, ka go phula mosadi wa gagwe, a
 bona gore go tšea kgarebe go buima.

K34/82

A ya a hwets'a mosadi wa le thari yo
we a nago le bana ba baruso, bjalo ba
suthwego ba sa b'eloga, f'ela e nago
moswa.

A bol'ela le mosadi, ba kwana, ke moka
a motšea a fitšha naê gae, bjalo mma-
go mosogana are, oeny le mosadi yo wa
ga Pane, are, ke y'ena mosadi yo ke mo-
nyakago. Ke moka mmagwe are go y'ena
mola ebe e ke ke kgweba, ebe re tla kwa-
na bjalo lehono, o tšere motšekolo yo we
a sa tshwego a dira selo, e kabe o tšee
moredi wa gagwe.

Mosogana are, mma pelo e ja serate,
nna ke monyakile. Bjalo mmagwe are bjalo
nna nka seke ka kgona gagofa dingomo
tš'a moredi waka. Ba bol'ela ba sale ba
bedi, empa ba swametš'e gobits'a bu leloko.
Mosogana a kwa gore mmagwe wa gona
a thōma gotia mmagwe, bjalo mmagwe a
tš'hab'ela ga gabō.

Ke moka ba gabo ba dira gore a baêl'e
gae, le mōtha yo mmagwe, ge mōtha yo
we a fitšhile le mmago mosogana, are,

K34/82

go mosogana, ke sumile ke malome wa gago gore, ke liše m magofa le gore mota- to wa gagwe ke ng. Mosogana a e mma o gana le dikgomo ge ke re ke nyala mo- sadi yo, ke baka lewe ke lwago naê ka lona. Manna wa sebakā a re, o be o sa swanêla gore o mtiê, o ka bitšā bagemo wa babotšā.

Mosogana a dira bjalo a bitšā baga- bo baya Masūmu a ba botšā taba e. Ba ga Masūmu base, mokgekolo wa kwala, ntabe e be ele kgurebe. Ga godireye gore o tšee dikgomo tšee o tšea mokgekolo ka tšōna, ge o nyakana le mokgekolo yo we menna wa ga Masūmu go ka one gore o nyakelê tšā gago dikgomo o nyate mo- sadi yo we ka tšōna.

Ke moka mosogana a bōna gore ditaba dibuima, ba bile ba mutšitšē le gore ru kwa o moteile gape, re tšilo gobalaya. Ke moka a tšaba le mosadi yala, ba e kē- la le setgawa. Mong wa mosadi yala a fiitšā a re o nyata dikgomo, mokgekolo a gana ka tšōna.

K34/82

Ba isa motgekolo yo we Kgorong, Kgôrôya
 Ikema motgekolo, ka morago are, gokwa gore
 ditshipi dia malaya, are, ntllemole, hole-
 fa ditgamo. Ke moka ba motlemolla, ba-
 keng la gore a tlê gae, a napa a leba mo-
 lopeng (Hydsdorp). Ba ya ba mofa lenyo-
 lo la gore, ra seme rakwa gape gore ditgo-
 mo tša motgekolo yo we digapiwa yêna mo-
 ng a sa rate. Ditaba tša fêla diehla mo-
 we, a dula le ditgamo tšagwê.

Ke moka, motgekoto a tšea ditgamo a difa
 Ntlabaile a tšea mosadi ka tšona bjalo
 mogolo o nabile a eya le dikampo le motge-
 kolo yo we wa gagwe. Mosadi wa moratšho
 ke moka a napa a godišwa ka baka la
 ditgamo tša gofiwa ke mmagwe. Ditgo-
 mo digodiša motho.

he gela monna a ê a boê le mosadi yo
 we wa gagwe wa motgekolo, yêna kana-
 na ya gagwe ke yo mogolo empa mosadi
 wa gagwe ke yo monyama. Kabatta la di-
 kgamo, moratšho ke motšho o šetê o tšere
 le gatho la magdo, e ke ke ge magalo ahuile
 kgantšhe o suphela.

814

K/34/82

188

Monna wa go tšea basadi ka maatla a gagwe. Monna wa tšoma ke moka a tšea basadi, basadi bu a ka seke a ba tšea tšaki ka letee, o tla bu tšea ka golatela-na. Bjalo ka goriale mowe mosadi yo mogolo gare ga basadi, ke mosadi yo a gontšha monna thakeng. Thakeng ke gore masogana a robala felo gotee, bjalo molhang a be- kago ke moka o tlogela go robala thakka le ba-gwêra ba gagwe.

Mosebu Magomane pele a tšea mosadi wa pele ka dingomo tšea leberetšo la gagwe, mosadi yowe leina la gagwe bare, ke Musegabu, ke yê-na mosadi wa go muntšha thakeng. Bjalo ka morago a tšea mosadi wa bobedi Maleho. Mosadi wa pele a e gobêlêga ngwana wa molhankane wa mathômô, a tšhala Mosebu.

Bjalo, mosadi a tšhala monna wa gagê ka bakka la le-robo la papagwe matwala wa gagwe wa mosadi. le-roba, ebe a tšea ngwe-tšhi wa gagwe, le go tšhwa a eme a maôma-nya, bjalo ke go mosadi a bôna gore a laagwa a tšhala monna. Ke moka ba e ya ba gapa

ditkgomo gamogô le ngwana, ka gobanenywa na yo we ke madi a ga Magomane, ke moka a dula ka lapeng la mangolo wa gugwe. Ke gore ka lapeng la mmago pupagwê.

Ke moka mosadi wa bobedi a zala, bjulomo-ja lefa o tshabile, go zete mosadi wa bobedi le nywana wa moja lefa. Moja lefa yo a zete go mowe legathong la Musegabu ke morwa wa gugwe. Gela are ge a tloga a seke a zia nywana wa molthakana, moja lefa ebe e taba mosadi yola wa bobedi. Ke gela a zie nywana wa mosetana, o be a tla re gonyadiwa, ke moka a tsa ditkgomo tsa gomanya la a ya a tsa mosadi ka tona. Mosadi yowe ebe e tlo o ba yena moja lefa.

Go hweletsa gore, moja lefa go nape gobe mosadi wa bobedi, ke gore ge moredi yowe a ile a nyadiwa, a nape are ditkgomo tsa gugwe, a dije a seke a tsa mosadi yona, ke moka lapa lela lehwile, moja lefa ke mosadi wa bobedi.

Mo kgwatlha ya pele e gatilego gona, le a morago e tla gata gona. Ke seema, ke yone se zupa, mosadi wa Mosebu wa pele le mosadi.

844

K34/82

190

wa bobedi. Mathwala wa gagwe, a bōna gore
 se fokatsō sa gagwe se tlogile, ke mōna a
 thōma mosadi wa bobedi. Mosadi wa bobedi
 are go monna wa gagwê ye o nthata a
 riê sa dula ga gesu, maraga a mmago a
 nteme. Ye go sebjalo go kaone gore o gape
 dikgomo tša gaga. Monna are, go mosadi a riê
 - ke mōna a tloga le mosadi e ya a dula naê
 ya gabo.

16/11/63

Mo we re e thuta seema se seego, sa
 goja magwêra wago, ka moswana se jawêra
 Mokgetkolo a tšala le ngwana yala wa moja
 lefu, morwa wa gagwe o diō ēta ge a
 tšilo bōna mmagwe. Thōka ya kgole a ela
 molele seto, mmagwe, a tšhabegu tšati ka
 le tee, ke mōna le tšati la bobedi a napa
 a hwa.

Morwa wa gagwe, a dio kwa fêla ka go-
 bitšwa gore tša o boloke mmago o hwile,
 bolwetš; a sa boteba. Ka morago gulehu
 la gagwe, monna a boya le mosadi wa
 gagwe ba fitšha ba dula. Mosadi yowe
 wa bobedi o be ana le bana ba basithanaka
 Empa megolo ke wa mosadi yala wapete.

Go bjalo ka ge mosadi yo mogolo a ka hwa
 a šia ngwana wa moithantuna, ngwana
 yo we e swanetše gore e be yêna moja lefa.
 Ke ge ele ngwana wa motsana, ka ditgamo
 tša gagwe mosadi yo we ba motsēago ka
 tšona di modira gore e be moja lefa. Empage
 a ka hwa a sena ngwana gōna ohwile le lapa
 la gagwe.

Kgoši ya tloga ngwê e a šala, ke gore mo-
 zuli yo we a molalelago, ke moka o tla godi-
 šwa ya ba yêna moja lefa. Ke moja lefa
 ka gobane moja lefa ohwile bjalo o eme le-
 gatong la mahu.

Tema ya 5: Mosadi wa mamuni.

Mosadi wa gobikwa ka ditgamo tša
 moredi, ke gore wa go nyalwa ka ditgo-
 mo tša moredi, ke mamuni wa ditgo-
 mo tša ngwanana mokeke, o tshibile
 le gato la motšwi wa ditgamo, yo we
 le yêna a bekilwego a itego bogadi bja
 gagwe. Bjalo moredi yo we ditgamo tša
 gagwe ditšego mogudibō wa gagwe, o e
 ke mamuni waka, ke gore o tšerwe ka
 ditgamo tšaka.

844

K34/82

192

Moredi wa bōna o tlogile o Hgorong ke
dingwē bjalo o gomile o kare nyaretšō
Ka mamuni wa ditgomo tša gagwe yowe
elego mogadibō wa gagwe. Mogadibō ke
lentšū lewe le senago boēmō, a lena
tšhopō ya nnete. Ka baka la gore, moredi
yowe ditgomo tša gagwe ditšego mosadi
wa Hgaitšedi ya gagwe, ge a mōna ore
mogadibō, bjalo yole mogadibō wa gagwe le
yēna ge a e ra Hgaitšedi ya mōna wa
gagwe ore mogadibō.

Ke mosadi wa mōna wa gagwe ore mo-
gadibō, bjalo ka goriale mowe le ditgwi-
tšedi ka mōka tša mōna wa gagwe ore
bagadibō gaba le baThantana ka mōka ore
bagadibō, ga mōgō le baleloka la bomo-
na wa gagwe. Bjalo ka goriale mowe
gagone tšhopō ya gore mosadi o tšwa
ka ditgomo tša mang. lentšū la tšhu-
pō ke gore mamuni wana, mowe go bōnagala
ga bōtše gore mosadi o tšewe ka ditgo-
mo tša ya.

Moredi yo weba sakaga ba tšea ma-
muni wa ditgomo tša gagwe, a ka seke

844

193

K34/82

are mamuni wa-dia, o tla fore magadibô. Mamuni, ke gore mosadi wa gabiki wa ka ditgomo tšū go tšwa mōtho gaba moredi, bjalo o bitšā mamuni wana, ge a tšere ke kgaitšedi ya gagwe, ge a tšere ke papagwe o nitšā gore ke mamuni wana fēla, empa a ka tšere are magadibô, ge are magadibô ke ge a tšere ke kgaitšedi, ge a tšere ke papagwe o remane.

Mosadi wa go tšwa ka ditgomo tšā moredi yo mogolo, ke yēna mosadi yo mogolo, kudu ge a tšere ke kgaitšedi ya mamuni wa mōtho wa ditgomo. Ga gona mosadi yo a ka mafetago. Ge a tšere ke papago moredi, ka gore moredi o tla re ge a mōna are mmame, ke gore mmago yo monyama. Ka goriale mowe moja lefa e sa le mmago moredi.

Papago mōtho ge a ile a tšea ditgomo tšā gonyala moredi wa gagwe wa mafellō a tšea mosadi ka tšona, mosadi yo we o bitšwa gore ke motho tšelo. Ke gore ke mosadi wa mafellō, ka gobane motho tšelo

844

194

K34/82

ke le para la bakgalabje le bakgethola, ba
sepela ka ôna, go tšehā gore maoto a
kgone go sepela le tšhā mōkōtō, ka gabane
ba sepela ba inamile.

Mosadi yo we wa mōkōkōtlêlō le ge ele
mosadi yo monyana, empa mōkgalabje a
ka seke a tšwa ka ngwatšong wa gagwe
ke lona lehu la mōkgalabjê. le ge a bu
bja a ka seke a ya ka lapeng la mosadi
yo mogolo, o tla no babja a dutšî; ka
lapeng la mosadi yo monyana, ka gobane
ka lapeng la mosadi yo mogolo o tšhaba
gore oile gobana mosadi yo we wa mōko-
kōtlêlō, ke mōka a tšhala go dula ka la-
peng la mōzadi yo mogolo.

ke lebaka le we o haetsānago gore
ge manna a yo^hwa, ke mōka ditšêlō
ka mōka a laêla mosadi yo monyana.
ke mōka ba fa mosadi yo mogolo bošā-
di bja gore o be a sa tšhōkomele monna
wa gagwe.

Mamuni wana, ke tšaba e kgala ya gore
schwallê sa seke sa hwa, se gole. ka
gabane mosadi yo we wa kgaitšêdi ya

K34/82

gagwe o re, mogadibō, ka tšeko matšhola,
ka gobane mosadi ga yo ba le ngwana wa
mosešana, morwa wa mosadi yo tšamotšwi
wa ditšhomo o swanetšē go tšea mosadi yo
we ešego ke motšwala.

Sekwai o be ana le basadi ba bašhano,
no, Maphefo, Ngwana hewe, Makhošē, Mu-
šumu le Rachosi. Maphefo ke mosadi
wa pele wa gagwe ke papagwe, ka
goriale mowe ke mosadi yo mogolo. Bja-
lo a ba le basadi ba babedi ba basetšana
le lekgothwane la motšhankana, bjalo mo-
redi wa gagwe yo mogolo a nyadiwa ke
baga Masete.

Kgaitšedi ya gagwe e sale yo monyana,
bjalo ke moka papagwe a tšea ditšhomo
a tšea mosadi ka tšona, mosadi yo we
a dišaga mosadi wa bašhano mogare
ga basadi ba gagwe yo we ešego Makho-
šē. Makhošē a bekēlwa ka lapeng la
Maphefo, ke matšwala wa gagwe, matšhe-
ko ke mogadikane.

O bekēlwa mowe lapeng le we kabane
la gore o boya ka ditšhomo tšea lapalewe.

A dula mowe lapeng le we a e khutsa
tša lapa a le mowe, me dirō kamona ya
bogadi. Go fihela e eba le ngwana kemo-
ka ba mōlhanakana tša gagwe dipitšā bja-
lo ke mosadi o swanetšē go e-pūnēla kago-
bane medirō o e-htutile.

Mosadi yo Makōšē ngwana wa gagwe
wa mōlhanakana o be a swanetšē goba
moja lefa wa lapa le we, bjalo ka bana la
gore Maphefo o na le ngwana wa mōlha-
nana a gwana gwa Kgōnēga gore a tle
a fete yo we. Kudu ka mōlha e ba
moja lefa go eka moya dingamo ana
ngwana wa mōlhanakana gona ngwana
yo we a laola ditš tša lapa le we kamo-
ka, a dina mong bjalo mong wa tšena
ke yēna.

Bjalo ka ge ngwana yo we wa Maphefo
wa mōlhanakana a ka hwa, mo wa Makō-
šē o swanetšē go tšea le gato la mogolo
wa gagwe ebe yēna moja-lefa wa lapa
le tše. Bana ba moredi yola dingamo tša
gagwe ditšerego Makōšē, ngwana wa pele
wa mōlhanakana o swanetšē go tšea moa-

844

K34/82

197

di ga morwa Makoshe, kgantšhe mola Mu-
Koshe a be a tšere ke morwa Maphof ebe
 ba swanetshe go tšee mosadi gagagwe ka
 gabane ke yena malome wa bōna. Mmago mma
 wa bōna bare mangole, le pupago mma bōna
 bjalo kgantsedi ya mma bōna bare malome
 ge ba mōna. Yo we barego malome kemowe
 ba tšeyo mosadi go yena.

Tanele o be ana le mosadi ka otee Ma-
hodu, bjalo mosadi yo a ba lebana bo ba-
 setšana le wa mōthankana ka otee, bjalo
 mōthankana a na le bolwetsi bja mokotoga-
 ne. Ke bolwetsi bja gahwa a tšoga, bjalo
 bolwetsi bjowe a bōna nyaka, mōtho a
 tšena ke bjōna ke moka ke lehu la ga-
 gwe.

Ke moka a tšea dingomo tša moredi
 wa gagwe wa pele, a tšea mosadi ka-
 tšona. O motšea a le bjalo, o se mōthomo-
 ng modimo o ka mōthusa a bēlēga gwa-
 na wa mōthankana ya tla ya ba yena
 mija lefa. Mosadi yowe ke nyansa
Matsi, a owa mosadi o se ge a tšona
 go bēlēga a bēlēga mōthankane.

844

K34/82 198

Bolweti bjo we bja mokotogane bediramotho setlaela. Ke moka morwa mangalaj'e yo we, wa mokotogane, a e kowa a e wa lia ahwa. Ke moka ngwana wa ngwana Matlou yaba moja tefa.

Sephamo o e a e te basadi bu babedi, mosadi wa pele ke Motsati wa bobedi Mojabaledi. Motsati ke mosadi wa pele, o ile a motšea ka dikgomo tša leberoko la gagwe. Papago Sephamo o hui le Sephamo e sale ngwana, e le modidi; ngwana e foba yēna Sephamo fēla. Ke moka a ya mangweny a zoma a reka dikgomo, ke moka ditetana motšeko wa mosadi, ke ge a tšea Motsati.

Motsati ke ngwana wa malome wa gagwe, bjalo ka morago ke ge a tšea Mojabaledi. Mojabaledi e motšea ka dikgomo tša gagwe, mmago Sephamo o ile a lema mabēlē, ke moka e mutšwetšea a fēla a reka kgomo ka ōna. A bopa le dipitša bjalo le tšōna ba direka na mabēlē, bjalo ga tšhanya leawe a limilega ke moka o reka kgomo.

Mosadi yo we heKapa a fodiwa bjalo
ngwaga o monqwê le omonqwê go fitlhê-
la dikgomo di seketsana, ke moka le tšona
ditwala, tšaba tša tlala le šaka bjalo
mosadi aye, go marwa wa gagwe, ntšha
dikgomo o tšee mosadi, ke moka ba tšea
dikgomo tša go tšwa ~~marwa~~ ba mohešua
mosadi yo we Mojabaledi.

heKapa la Mojabaledi ke lapa lamnago le-
sogana, ke moka a bekêlwa ka mowe
lapeng le we. le yêna mosadi wa pele
aile a bekêlwa ka lapeng lamnago mo-
ana wa gagwe ke gobane ke Matwala
wa gagwe. ke mosadi wa maatla a
ngwana wa gagwe. Mojabaledi a bale
bana babedi a le mowe lapeng lamatwa-
la wa gagwe, ke moka Matwala wa
gagwe a hwa, a mošia mowe lapeng.
ke moka a napa a dutšhi mowe lapeng
la matwala wa gagwe.

Mosadi wa pele a ba le bana babara
ba ba bantšhane le ba setšana ba
babedi, wa babedi a ba le bana babedi
ba ba bantšhane le mošetšana ka o tee.